

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра всесвітньої історії

На правах рукопису

КОБЗАР СЕРГІЙ АНДРІЙОВИЧ

**ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКОМУ
ХУДОЖНЬОМУ КІНО**

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма «Публічна історія»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
КАЛІЩУК ОКСАНА МИКОЛАЇВНА,
доктор історичних наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № ____
засідання кафедри всесвітньої історії
від _____ 2025 р.
Завідувач кафедри
(_____) _____
(підпис) ПІБ

ЛУЦЬК – 2025

АНОТАЦІЯ

Кобзар Сергій Андрійович. Кваліфікаційна робота. Інформаційна війна проти України в російському художньому кіно. На правах рукопису.

Однією з основних складових гібридної війни є інформаційна. Російська Федерація розпочала гібридну війну проти України задовго до відкритої агресії в 2014 році, використовуючи в тому числі інформаційну війну, інструментом реалізації якої стало російське кіно. В умовах продовження гібридної агресії Росії дослідження інформаційної війни проти України, зокрема, в російському художньому кіно є важливим та актуальним.

У роботі розглянуто теоретичні аспекти інформаційної війни як складової гібридної агресії та визначено, що вона має мету, спрямування, характеристики, інструменти та принципи. Досліджено вплив кіномистецтва на суспільство через його прихованість у формуванні думок та поглядів, стирання межі між реальністю та сюжетом, відсутність формату подачі, через поведінку персонажів, масовість та крізь призму неосвіченості аудиторії. Кіно маючи певний набір характеристик, перетворюється на ефективний інструмент інформаційної війни. Проаналізовано російські художні фільми трьох періодів, які охоплюють 2000-2025 рр. як джерело інформаційної війни Росії проти України та визначено основні антиукраїнські тези, які РФ використовує в інформаційній війні проти України. З'ясовано наслідки впливу російського кіно на українське та російське суспільства. Визначено шляхи протидії інформаційній агресії Російської Федерації у сфері створення українського кінопродукту, фінансування анти- та контрпропагандистських громадських організацій і медіа, впровадження медіаосвіти та медіаграмотності, посилення юридичної відповідальності та створення державних органів з протидії інформаційним загрозам з боку Росії.

Ключові слова: гібридна агресія, інформаційна війна, художнє кіно, фільм, кіномистецтво, суспільство, інформаційна загроза, протидія.

ABSTRACT

Kobzar Serhiy Andriyovych. Qualification work. Information war against Ukraine in Russian feature films. Manuscript rights.

One of the main components of hybrid warfare is information warfare. The Russian Federation launched a hybrid war against Ukraine long before the open aggression in 2014, using, among other things, information warfare, the tool of implementation of which was Russian cinema. In the context of the continuation of Russia's hybrid aggression, the study of information warfare against Ukraine, in particular, in Russian feature films, is important and relevant.

The paper examines the theoretical aspects of information warfare as a component of hybrid aggression and determines that it has a goal, direction, characteristics, tools and principles. The impact of cinema on society is studied through its concealment in the formation of thoughts and views, the blurring of the line between reality and plot, the lack of a presentation format, through the behavior of characters, mass appeal and through the prism of the audience's ignorance. Cinema, having a certain set of characteristics, turns into an effective tool of information warfare. Russian feature films of three periods covering 2000-2025 are analyzed as a source of Russia's information war against Ukraine and the main anti-Ukrainian theses that the Russian Federation uses in the information war against Ukraine are identified. The consequences of the influence of Russian cinema on Ukrainian and Russian society are clarified. Ways of countering the information aggression of the Russian Federation in the field of creating Ukrainian film products, financing anti- and counter-propaganda public organizations and media, implementing media education and media literacy, strengthening legal responsibility and creating state bodies to counter information threats from Russia are identified.

Keywords: *hybrid aggression, information warfare, feature film, film, cinema, society, information threat, counteraction.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Загальні аспекти інформаційної війни як складової гібридної агресії	11
1.2. Вплив кіно на суспільство	15
РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКЕ ХУДОЖНЄ КІНО ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	20
2.1. Російське художнє кіно періоду 2000-2014 рр.....	20
2.2. Російське художнє кіновиробництво періоду 2014-2022 рр.....	43
2.3. Російські художні кінострічки періоду повномасштабної війни	63
РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ	73
3.1. Вплив російського кіно на українське суспільство	73
3.2. Вплив російського кіно на формування уявлень про Україну в РФ ...	76
3.3. Шляхи протидії інформаційній агресії РФ	77
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У ХХІ сторіччі класична війна, у якій воюють дві держави, використовуючи традиційні способи та засоби її ведення, трансформувалася у сучасну війну, а саме гібридну. Ця війна, окрім використання вже звичних способів та засобів, включає нетипові. До переліку таких елементів можна віднести енергетичну, економічну, кіберінформаційну, а також інформаційну війни. Саме інформаційна війна є однією з ключових складових гібридної агресії. Американські науковці визначили такі елементи цієї війни, як добування розвідувальної інформації, дезінформування, психологічні операції, фізичне руйнування інформаційних ресурсів, зараження комп'ютерними вірусами, проникнення в інформаційні мережі. Проте, окрім цього, метою інформаційної війни також слід уважати вплив на громадську думку та сприйняття певних подій. З одного боку, інформаційна війна не потребує значних матеріальних ресурсів порівняно з армією, але з іншого, вона потребує залучення значних інтелектуальних ресурсів.

В 2014 році Російська Федерація вперше вторглася в Україну, тим самим розпочавши відкриту агресію проти України. Ця агресія вже тоді мала ознаки гібридної, адже РФ використовувала нетрадиційні методи її реалізації, такі як використання нерегулярних збройних формувань, підбурювання антиукраїнських настроїв в Криму, на Донеччині та Луганщині та ін. Проте, варто зауважити, що Російська Федерація розпочала гібридну війну проти України не вторгненням в Крим чи на Схід в 2014 році, а набагато раніше, а саме з початку 2000-х рр. Ознаками цього є ведення РФ економічної, енергетичної, культурної, психологічної, а також інформаційної війни проти України.

Саме інформаційна війна є однією з ключових складових гібридної агресії, якій Росія приділяє багато уваги та спрямовує великі ресурси на її реалізацію. Одним з інструментів інформаційної війни, який, зокрема, РФ використовує проти України є кіно. Саме цей продукт масової культури

використовує Росія для досягнення деяких цілей інформаційної війни, а саме формування певної думки в суспільстві та сприйняття тих чи інших подій. Для РФ кіномистецтво – це ефективний спосіб поширення пропаганди, загорнутої в художню обгортку, з подальшим використанням його в інформаційній війні проти України. Саме тому важливо дослідити сутність інформаційної війни, як складової гібридної агресії, проаналізувати російське художнє кіно різних періодів та з'ясувати у яких російських фільмах є елементи інформаційної війни проти України. Окрім цього, важливо також оцінити вплив російського кіно на українське суспільство, дослідити як це кіно формує уявлення про Україну всередині Росії та визначити шляхи протидії інформаційним загрозам з боку РФ. Адже Російська Федерація в умовах продовження війни проти України лише нарощуватиме свої спроможності в інформаційній війні. Це є важливим для забезпечення національної безпеки України і робить тему дослідження надактуальною.

Об'єктом дослідження є інформаційна війна як складова гібридної агресії Російської Федерації проти України.

Предметом дослідження є російське художнє кіно, як інструмент інформаційної війни проти України.

Мета дослідження – дослідити інформаційну війну проти України на основі аналізу російського художнього кіно та виокремити її етапи.

Завдання дослідження:

- розглянути інформаційну війну як складову гібридної агресії;
- дослідити вплив кіно на суспільство;
- проаналізувати російське художнє кіно, у якому є елементи інформаційної війни проти України;
- оцінити вплив російського кіно на українське суспільство;
- дослідити як російське художнє кіно формує уявлення про Україну всередині Росії;
- визначити шляхи протидії інформаційним загрозам з боку РФ;

Стан наукової розробки. Дослідженням проблеми інформаційної війни

в Україні займалися Георгій Почепцов, який написав свою найґрунтовнішу працю «Сучасні інформаційні війни», у якій він системно дослідив історію виникнення та розвитку методології інформаційних воєн та розглянув відмінності між американською, британською та російською моделями. Окрім цього, він вперше увів поняття смислової війни та дослідив її роль в сучасному світі; Євген Магда, який зосереджується на вивченні гібридної війни в цілому, зокрема в своїх працях досліджує її інформаційну складову. Його найвідоміші праці «Гібридна агресія Росії. Уроки для Європи» та «Гібридна війна. Вжити і перемогти»; Анатолій Худолій, який досліджував інформаційну війну Росії проти України у 2014-2022 рр. та виклав результати своїх досліджень в праці «Інформаційна війна 2014-2022 рр.», у якій досить детально описав феномен інформаційної війни та її інструменти.

Безпосередньо дослідженням впливу кіно на суспільство та особистість, а також використання російського кіно як інструмента інформаційної війни проти України займалися Тетяна Фісенко, яка виклала результати своїх досліджень у статті «Кінематограф у формуванні громадської думки», в якій зосередилася на вивченні впливу сучасних серіалів та фільмів, які транслюються на масову аудиторію на формування громадської думки; Світлана Денисюк та Ксенія Івченко, які написали статтю «Вплив художнього кіно на процес політичної соціалізації особистості», у якій дослідили особливості впливу художнього кіно на процес формування політичної свідомості особи та основні чинники впливу, методи, інструменти підсвідомого нав'язування певних стереотипів та упереджень; Микита Кацуба, який в статті «Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості» визначив соціально-психологічні механізми впливу ігрового кіно на формування ідеологічних установок, політичних поглядів та переконань людей, а також зазначив відмінності сприйняття ігрового кіно від сприйняття документального кінематографу та телебачення; Анатолій Семеній, котрий написав працю «Антиукраїнська пропаганда у сучасному російському історичному кінематографі», у якій виклав детальний аналіз російських

фільмів з антиукраїнськими тезами та їх роль в інформаційній війні; Оксана Кузьменко, яка у своїй статті «Кіно як інструмент формування національної ідентичності. Український контекст» розглядає російське кіно як загрозу національній безпеці України; Андрій Смусь, який у своїй статті «Про кіно в Україні як зброю масового ураження українців» розглянув як російські фільми транслюють потрібні для РФ в інформаційній війні проти України меседжі.

Також, окрім науковців, дослідженням проблеми використання кіно як зброї в інформаційній війні проти України займався Центр протидії дезінформації, який проаналізував конкретні приклади російських «документальних» фільмів та виклав результати свого дослідження в матеріалі «Російський вимір документального кіно».

Джерельна база дослідження. Джерельною базою дослідження стали російські художні фільми «Брат 2» 2000 року Алексея Балабанова, «72 метри» 2004 року Владіміра Хотіненка, «Дев'ята рота» 2005 року Фьодора Бондарчука, «Адмірал» 2008 року Андрея Кравчука, «Тарас Бульба» 2009 року Владіміра Бортка, «Ми з майбутнього 2» 2010 року Александра Самохвалова і Бориса Ростова, «Матч» 2012 року Андрея Малюкова, «Піддубний» 2014 року Глеба Арлова, «Вій» 2014 року Алеґа Степченка, «Вікінг» 2016 року Андрея Кравчука, «Крим» 2017 року Алексея Піманова, «Союз порятунку» 2019 року Андрея Кравчука, «Т-34» 2019 року Алексея Сідорова, «Солнцепек» 2021 року Міхаїла Вассербаума та Максима Бріуса, «Свідок» 2023 року Давіда Дадунашвілі, «Позивний "Пасажир"» 2024 року Ільї Казанкова. Цей перелік фільмів лише невелика частина російського художнього кінематографу, яку Росія використовувала в інформаційній війні проти України, але вона найбільш показова.

Методика та методологія дослідження. Під час дослідження були використані загальні та спеціальні наукові методи дослідження. Метод аналізу та синтезу дав змогу проаналізувати наукові статті, статті в медіа, інтерв'ю, фільми та цілісно зобразити російське художнє кіно, як інструмент інформаційної війни. Метод індукції дав змогу сформулювати з окремих тез,

загальне уявлення про російське художнє кіно, як джерело інформаційної війни проти України. Зі спеціальних наукових методів для дослідження був обраний метод оцінки та прогнозування, який дав змогу оцінити вплив російських фільмів на українське суспільство, на формування уявлень про Україну в РФ, а також дозволив спрогнозувати, які загрози може нести цей вплив і на основі цього визначити шляхи протидії.

Хронологічні рамки дослідження. Верхня хронологічна межа визначена 2000 р. – приходом на президентську посаду Владіміра Путіна і зміною політики в РФ, нижня – визначена 2025 р., оскільки інформаційна війна щодо України не завершилася. В межах визначеної хронології ми виділили наступні періоди: 2000-2014 рр. – російські художні фільми створені до початку вторгнення Росії в Крим, на Донеччину та Луганщину; 2014-2022 рр. – російські художні фільми створені після вторгнення РФ в Крим, на Донеччину та Луганщину та до другого вторгнення в 2022 році, у яких, окрім вже існуючих тез, з'явилися нові, пов'язані з Революцією Гідності, анексією Криму та війною на сході України; 2022-2025 рр. – російські художні фільми створені після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, в яких збережені тези попередніх періодів та закладені нові, пов'язані з другим вторгненням Росії в Україну у 2022 році.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Результати цього дослідження можна використати для подальшого вивчення інформаційної війни Росії проти України в академічному середовищі, для підготовки доповідей на наукові конференції відповідної тематики. Окрім цього, результати дослідження можна використати для підготовки лекційних занять зі спеціалізованого курсу про гібридну війну в університеті, а висновки, зроблені у роботі можуть бути корисні для державних органів, які займаються питаннями інформаційної безпеки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були апробовані шляхом публікації тез у збірнику матеріалів XV Буковинської міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої

150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Кобзар С. Інформаційна війна проти України в російському художньому кіно. *Збірник тез XV Буковинської міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 150-річчю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича* (м. Чернівці, 17-18 жовтня 2025 р.). Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 383-385.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, основної частини, яка містить три розділи та вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел (182 позиції). Загальний обсяг роботи становить 110 сторінок, з них основний текст – 80 с., в тому числі список використаних джерел – 25 с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні аспекти інформаційної війни як складової гібридної агресії

На межі XX-XXI ст. класична «конвенційна» війна трансформувалася в нову «неконвенційну», а саме гібридну. Сьогодні в аналітичній та військовій спільнотях немає консенсусу щодо визначення поняття «гібридна війна» та його сутності. Головними питаннями залишаються, чи змінилася війна, чи гібридна війна є новою формою протистояння. Або ж насправді гібридна війна – це використання нових комбінацій методів та прийомів ведення війни, а сама сутність війни залишилася такою, як була раніше. У будь-якому випадку, це питання дискусійне. Проте, незважаючи на це, є чітке означення складових гібридної війни. Ця війна включає такі компоненти як політико-дипломатичні, торгово-економічні з елементами лобістсько-корупційних, енергетичні та інфраструктурні, розвідувально-диверсійно-партизанські, регулярні бойові дії, можливість обмеженого застосування тактичної ядерної зброї, а також інформаційно-пропагандистські [1, с. 20-21; 2, с. 3].

Інформаційні компоненти є одними з основних складових гібридної війни. Елементами інформаційної складової є добування розвідувальної інформації, дезінформування, фізичне руйнування інформаційних ресурсів, зараження комп'ютерними вірусами, проникнення в інформаційні мережі. Проте, окрім цього, великою частиною інформаційної війни є можливість впливати на свідомість, емоції, мислення та поведінку людей, тобто інформаційна війна великою мірою це протистояння двох сторін за домінування певного світогляду та уявлень про ті чи інші події і в той же час це руйнування ворожих для кожної з сторін протистояння поглядів та думок. Інформаційна війна дає можливість впливати на інтелектуальний потенціал інших держав, поширювати потрібні погляди та думки в суспільстві, знищувати та змінювати певні традиційні основи націй та народів задля захоплення інших держав [3, с. 108-109].

Інформаційна війна, як й інші складові «гібридної війни» має мету. Вона спрямована насамперед не на захоплення територій, а на дезорганізацію противника, на заміну системи цінностей держави-цілі на систему цінностей вигідних державі-агресору. Для реалізації цієї мети держава-агресор може використовувати пропаганду, психологічні операції, поширювати дезінформацію щодо держави-цілі. Таким чином, держава-агресор має намір вплинути на вектор руху держави-цілі в тій чи іншій сфері. За такою стратегією можна вплинути на економіку, загальмувати ОПК, показати зростання самосвідомості в суспільстві держави-цілі як прояв підвищення націоналізму, як-от, РФ поширює пропаганду про «укрофашистів», «бандерівців», «нацистів-українців» щодо України або ж створити так звану «п'яту колону» всередині держави на яку спрямована агресія [3, с. 109-110].

Окрім цього, інформаційна війна трактується в широкому та вузькому значеннях. У вузькому значенні інформаційна війна – це комплекс дій інформаційного характеру спрямованих на захоплення та отримання стратегічної ініціативи, отримання переваги над противником, в першу чергу в інформаційній площині, і створення, за допомогою пропаганди, ґрунту для застосування військової сили. Це трактування відображає ще одну мету інформаційної війни, сутність якої полягає в підготовці реалізації інших складових «гібридної війни», як-от використання збройних сил або інших нерегулярних збройних формувань [3, с. 110].

Інформаційна війна має спрямування, тобто об'єкти на які вона спрямована. Такими об'єктами є соціальна структура суспільства, масова та індивідуальна свідомість громадян, духовні цінності народу та нації, політична система держави та інформаційно-комунікативна інфраструктура [3, с. 111].

Інформаційна війна має свої характеристики, які, зокрема, відрізняють її від будь-яких інших війн та відображають наскільки вона небезпечна. Однією з основних характеристик цієї війни є розмиття концепції правди. Її сутність полягає в не в тому, щоб замінити одну правду на іншу чи поширити нові версії

правди в інформаційному просторі, а перетворити саме поняття правди на нечітке, неясне явище, тобто як висловився британський публіцист та продюсер Пітер Померанцев: *«...не переконати, як у класичній пропаганді, а зробити інформаційне поле брудним. За допомогою конспірології, страхів, ірраціональних рухів засмітити його так, щоб неможливо було привести раціональний аргумент...»*. Це висловлювання стосується, зокрема, російсько-української війни. До інших характеристик інформаційної війни можна віднести багатооб'єктність, багатоаспектність, масштабність ураження, низька вартість, невичерпність інформаційних ресурсів, за умови їх постійного поповнення, використання ресурсів противника та латентність [3, с. 112].

У будь-якій війні інструментом є зброя, інформаційна війна не є винятком, але, відповідно, у такій війні зброя – інформаційна. За своєю суттю інформаційна зброя це комплекс технологій та технік інформаційного впливу за допомогою яких можна впливати на інформаційну інфраструктуру чи інформаційне поле певної держави чи регіону, на психіку людини, на свідомість населення з метою дестабілізувати внутрішнє середовище в державі та завдати шкоди суспільно-політичному устрою або збройним силам [3, с. 113].

До такої зброї відносяться засоби інформаційно-технічного характеру, котрі обходять наявні системи захисту та викрадають, знищують, змінюють інформацію, а також засоби інформаційно-психологічного характеру, котрі шкодять інформаційній системі за допомогою дезінформації, формування хибних концепцій, інтерпретацій з метою вплинути на суспільну думку, на життя держави чи групи держав загалом [3, с. 113].

Інформаційна зброя має свої особливості. До таких особливостей можна віднести: універсальність, атакуючий характер, прихованість, багатоваріантність, радикальність дії, псевдовибірковість, економічність, здатність до просторово-часового маневру. Щодо атакуючого характеру – очевидно, проте інші особливості варто розглянути детальніше. Універсальність характеризується можливістю фізичного вторгнення в

інформаційне поле противника та його блокадою ззовні. Прихованість дає можливість створити обставини за яких навмисне спотворення програм буде виглядати, як природна помилка програмування. Багатоваріантність полягає в наявності багатьох форм реалізації засобів спеціального інформаційного впливу. Радикальність дії забезпечує виведення з ладу всіх керованих елементів інформаційної системи противника. Псевдовибірковість означає, що шкода завдана такою зброєю матиме наслідки для інформаційного ресурсу противника загалом. Економічність полягає в тому, що ця зброя вигідна для держави-агресора з погляду співвідношення витрачених ресурсів та ефекту, який можна отримати. Здатність до просторово-часового маневру дає можливість застосувати інформаційну зброю будь-де та будь-коли [3, с. 114].

Важливим аспектом інформаційної війни є також принципи на яких вона ґрунтується. Базовим принципом інформаційної війни є її відповідність іншим цілям, наприклад, зовнішньо- та внутрішньополітичним, а також воєнно-політичним. Іншим важливим принципом такої війни є зосередження сил у вирішальному місці та у вирішальний момент. Ще одним не менш важливим принципом інформаційної війни є завчасна підготовка сил та засобів. Сутність цього принципу полягає в залежності перебігу та результатів інформаційної війни від балансу матеріальних, бойових та духовних можливостей сторін, які ведуть війну. Окрім цих принципів, є інші, такі як принцип високої активності та рішучості, принцип узгодженого спільного застосування різних видів і типів сил та засобів, принцип раптовості дій. Принцип високої активності та рішучості полягає в тому, щоб не зволікати з застосуванням інформаційної зброї, адже очікування може надати перевагу противнику. Причому цей принцип стосується, як нападу, так і оборони в інформаційній війні. Принцип узгодженого спільного застосування різних видів і типів сил та засобів є одним з ключових в інформаційній війні. Його сутність полягає в забезпеченні чіткої організації взаємодії органів управління інформаційними операціями задля ефективного виконання поставлених цілей та завдань. Принцип раптовості дій реалізується через несподівані за різними критеріями, такими як час, місце,

масштаб, засоби, ударами по інформаційному полі противника з метою захопити його зненацька, дезорганізувати, посіяти паніку, скувати його дії [3, с. 117-118, с. 120-121].

Окрім вищезгаданих принципів, є ще інші, котрі реалізуються в певних формах і способах ведення такої війни. Це такі принципи, як постійна готовність сил і засобів до захисту власної інформації і руйнівного впливу на інформаційне поле противника, безперервність ведення війни, ведення війни з тиском, необхідним для досягнення поставлених цілей, використання маневрів сил та засобів у війні, урахування духовного чинника, підтримка боєздатності та своєчасне відновлення сил для ведення війни, безперервність управління силами та засобами, непохитність та твердість у досягненні поставлених завдань та цілей. Варто зазначити, що ці принципи не є сталими, вони змінюються залежно від розвитку засобів ведення інформаційної війни [3, с. 122].

Інформаційна війна – комплексне явище, яке включає багато елементів і саме як комплекс форм та засобів вона є складовою концепції гібридної війни.

Щодо кіно, то раніше воно використовувалося в пропаганді, сьогодні ж воно не втратило цього амплуа, а навпаки додалося ще одне – інструмент інформаційної війни. В концепції інформаційної війни кіно чітко не визначено, як інструмент війни, проте, за певних умов, кіно перетворюється на такий інструмент, спрямований на реалізацію інформаційно-психологічних елементів війни, адже воно може впливати як на одну людину, так і на суспільство, що особливо загрозово для держави в цілому.

1.2. Вплив кіно на суспільство

Як вже згадувалося вище, кіно як інструмент інформаційної війни має можливість впливати на суспільство, формуючи в ньому потрібні для держави, яка здійснює агресію, світогляд, думки, погляди та наративи, що є загрозою для держави-цілі, адже суспільство хоч і опосередковано, але впливає на вектор розвитку держави. Таким чином, держава-агресор має ефективний

інструмент впливу на державу проти якої спрямована агресія, подекуди визначаючи потрібний для агресора та, очевидно, шкідливий для держави-жертви, вектор руху в тій чи іншій сфері.

Кіно на відміну від різноманітних ток-шоу, радіопередач, телепередач про політику цікавиться більшість людей, що підтверджує його статус масового продукту, який споживають майже всі, і це, відповідно, збільшує його перевагу у формуванні певних думок чи поглядів у суспільстві. Перевагою кіно є також те, що при перегляді політичної передачі на телебаченні чи прослуховуванні її на радіо чітко зрозуміло, що йдеться про політику, в той час як у кіно майже завжди політичний підтекст прихований. І тому важливим є сприйняття кіно та політичних передач. Кіно сприймається, як твір мистецтва, який хоч спрямований на емоції людей і формування з допомогою них певних поглядів, але відкрито не транслюючи якісь політичні меседжі. Щодо політичних передач на телебаченні, на радіо чи в інтернеті, то вони сприймаються як продукт, який спрямований конкретно на формування в суспільстві певних поглядів, наративів, спрямований на те, щоб переконати людей в правильності чи неправильності певних поглядів або поширити певну ідеологію, і зробити це відкрито, без будь-якої обгортки. І ця латентність є головною відмінністю кіно від інших засобів масової комунікації у формуванні певних думок чи поглядів [4, с. 139-140].

Ще одним шляхом впливу кіно на суспільство є стирання межі між реальністю та вигаданим сюжетом у фільмах. В контексті дослідження інформаційної війни Росії проти України в художньому кіно, доречно буде навести думку російського вченого Г. Прожико, який займався вивченням кінематографу, про це явище, адже це наочний приклад того який вплив має російське художнє кіно, як інструмент війни, на внутрішню російську аудиторію та на інші, наприклад, українську. Він зазначає, кіно настільки може впливати на людей, що вони забувають про те, що у фільмів є команди, які працювали над ними, режисери і зрештою сценарії, тобто стирається ця межа сприйняття фільмів, як вигаданих історії, натомість вони перетворюються для

глядачів на реальність. У підсумку, в процесі зникнення цієї межі, автори фільму отримують широку площину для маніпуляцій, брехні та спотворення подій. Це призводить до того, що з'являється аудиторія, яка неусвідомлено може сприймати за правду те про що розповідають у фільмах їх автори. Особливо, цей вплив кіно на суспільство може бути сильним у поєднанні з офіційною пропагандою, як це, зокрема, відбувається в Російській Федерації. Адже кіно це також подання інформації для аудиторії в максимально зручній формі, яка не вимагає надмірного осмислення показаного у фільмі та не потребує постановки питання – «це реальні події чи вигаданий сюжет?». У результаті цей вплив виливається у те про що висловився ще в ХХ ст. рейхсміністр народної освіти та пропаганди нацистської Німеччини Йозеф Геббельс, говорячи про один з фільмів радянської Росії, що «... *навіть найгірші ідеї можуть пропагуватися художніми засобами*» [4, с. 141; 5, с. 208-209].

Кіно може впливати на суспільство на психологічному, емоційному рівні. У порівнянні з, наприклад, офіційною пресою чи телебаченням, які з метою вплинути на глядачів психологічно та сформувати у них висновки про певні події, шляхом маніпуляції фактами, кіно у цій площині має більший спектр можливостей. Адже преса чи телебачення хоч і намагаються вплинути на глядачів психологічно, проте від них очікують звичного формату подання сухих фактів, що значно ускладнює формування якихось емоцій, натомість у кіно не передбачається жодних форматів, тому що воно сприймається як продукт мистецтва і, відповідно, це дає повну свободу впливу творцям фільмів на аудиторію. Ця перевага дає кіно можливість створювати для суспільства емоційні картини у яких будуть присутні образи героїв та антигероїв, добрих і поганих персонажів, своїх і чужих. Окрім цього, з допомогою таких образів в кіно, можна впливати на культурні переконання аудиторії та маніпулювати стереотипами, які поширені в суспільстві [4, с. 141-142].

Іншим засобом впливу кіно на суспільство є наочність, тобто вплив на аудиторію через поведінку персонажів у фільмах. Адже поведінка може бути

значно виразніша та мати більший вплив на глядачів у порівнянні з наративами. Якщо знову ж таки брати до прикладу телебачення, у якому сюжети транслиують зі сторони, то в кіно дія відбувається від першої особи, а саме героя певного фільму. Причому творці фільму можуть надати йому певні політичні погляди, наділити його характеристиками та якостями, котрі будуть викликати у глядачів емпатію, співпереживання чи антипатію, відразу. Автори фільму можуть це використати для того, щоб створити умови, за яких глядачі не просто спостерігають за діями героїв, а дивляться на екранну реальність персонажів їхніми очима, проектуючи на себе їх світогляд та, очевидно, поведінку. Такий вплив фільмів, його ще називають «ефектом героя» дає можливість психологічно вплинути на аудиторію, шляхом формування в неї емпатії до героїв. Це призводить до того, що глядачі неусвідомлено починають вбирати в себе цінності та світогляд цих героїв, навіть якщо раніше вони були для них чужі. Особливо небезпечно це в контексті використання кіно, як інструмента інформаційної війни [4, с. 142].

Особливістю впливу кіно на суспільство є творення уявлень про історичні події певного періоду зі своєю мітологією, пантеоном героїв та антигероїв. Для творців фільмів це дає можливість зробити так, щоб аудиторія сприймала фільми про історичні події не як кіно про історію, а як те, що насправді відбувалося. Особливо ефективно можна впливати на суспільство за допомогою таких фільмів, за умови, якщо воно недостатньо освічене і знає національну та світову історію поверхнево або ж взагалі не знає її. У результаті для такої аудиторії фільми про історичні події пишуть історію і вона сприймає показане у фільмах, як джерело у першій інстанції. Варто додати, що причиною цього є відсутність в аудиторії зацікавлення в пошуку інших джерел для порівняння інформації, а також перевага кіно в популярності на противагу науковим працям з історії, адже ймовірність, що більшість аудиторії перегляне фільм про історію набагато вища, аніж те, що ця більшість буде читати історичні праці [4, с. 143].

Популярність кіно може впливати на формування культурно-ідеологічних установок у суспільстві. Ключовим тут є масовість кіно, адже, наприклад, політичні передачі дивляться мало людей, а кіно – майже всі. Тому кіно має першість у формуванні цих культурно-ідеологічних установок. У результаті стається так, що глядачі переглядаючи повідомлення в ЗМІ або інші джерела інформації обирають лише ті тези, які, першочергово, були сформовані кіно. І в подальшому так формуються базові для аудиторії культурно-ідеологічні установки [4, с. 143].

Усі вищезгадані впливи є характеристиками кіно, як інструмента інформаційної війни. Поєднання цих впливів дає ефективну зброю для держави-агресора, яка з допомогою неї може впливати, як на своє суспільство задля отримання підтримки війни, так і на суспільство держави-цілі з метою її послаблення. Прослідкувати такі впливи можна в інформаційній війні Росії проти України, адже РФ використовує художнє кіно саме як інструмент цієї війни.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКЕ ХУДОЖНЄ КІНО ЯК ОДНЕ З ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Російське художнє кіно періоду 2000-2014 рр.

Російська Федерація розпочала інформаційну війну проти України задовго до вторгнення в Крим, на Донеччину та Луганщину, використовуючи широкий діапазон форм і засобів інформаційного впливу. Як зазначалося раніше, в інформаційній війні одним з засобів впливу є кіно. Саме для РФ кіно є зброєю у війні проти України, яку вона використовує задля впливу на внутрішню російську аудиторію, а також на українське суспільство.

В контексті аналізу російського художнього кіно періоду 2000-2014 рр. варто зазначити політичні умови за яких створювалися стрічки цього періоду. В Російській Федерації в 2000 році до влади прийшов Владімір Путін і його оточення, хоча у подальші роки влада переходила від Владіміра Путіна до Дмитрія Медведєва і навпаки, її сутність не змінилася. Саме з приходом до влади Владіміра Путіна в РФ активізується інформаційна війна проти України, зокрема, в російському художньому кіно. Щодо України, то в цей період ключовими подіями в українській політиці були Помаранчева революція, протистояння Віктора Ющенка та Віктор Януковича, який був абсолютно проросійським політиком і прийшов до влади після В. Ющенка в 2010 році, однак пробув на посаді лише чотири роки і після Революції Гідності втік до Росії. Президентство та проросійськість Віктора Януковича дозволили Росії знімати деякі сцени російських фільмів, у яких були елементи інформаційної війни проти України, на території України. Фактично, інформаційна війна проти України частково велася на її території. Варто додати, що й за каденції В. Ющенка не було створено чітких механізмів протидії російському впливу на українське суспільство. За таких умов РФ мала сприятливе середовище для ведення інформаційної війни проти України в цей період.

Окрім сприятливих політичних умов було й відповідне середовище в українському суспільстві, також сприятливе для ведення війни Росією проти

України. Багато хто в українському суспільстві вірив у дружбу з Росією, у міфи на кшталт «один народ» або «Росія та Україна – брати» у який також вкладали міф про те, що «Росія старший брат, а Україна – молодший». Окрім цих, були й інші тези та міфи, які продукувала Росія та з переміним успіхом намагалася поширювати в українському суспільстві. Це тези та міфи про українську історію різних періодів або ж взагалі про відсутність української історії, як історії окремої держави, тези про відсутність тяглості української державності, заперечення існування української культури та мови, спотворення подій і маніпуляції про окремих постатей української історії та інші. Всі вони, очевидно, шкодили Україні та грали на руку Росії. Не обійшлася Росія без культивування українофобства та навіть закликів до геноциду, хоча це, більшою мірою, було спрямовано на російське суспільство з метою активізувати в ньому ненависть, агресію, ворожість та зверхність до України та українців.

Увесь цей комплекс тез, міфів та закликів Російська Федерація використовувала та використовує в художньому кіно, тому важливо розглянути конкретні приклади кінострічок, які є інформаційною зброєю у війні проти України, адже вони більшою або меншою мірою мали та мають вплив як в Росії, так і в Україні.

Першим фільмом цього періоду, який варто розглянути є друга частина кінострічки «Брат» – «Брат 2» 2000 року російського режисера Алексея Балабанова. Жанрово – це драма з елементами бойовика. За сюжетом головні персонажі, яких грають російські актори Сергій Бодров-молодший та Віктор Сухоруков мстяться за друга персонажа Сергея Бодрова-молодшого та його брата-хокеїста, яких зіграв інший російський актор Александр Дьяченко, котрі нібито є «українцями з Києва». Мстяться вони українській мафії в Чикаго, яка нібито вина гроші брату-хокеїсту. Відповідно, події відбуваються в Росії та США. Ймовірно, задумка протистояння з українською мафією, а не з іншими, яких у Сполучених Штатах вдосталь, була втілена навмисно з метою показати, що саме українці є ворогами. Адже це не єдина теза про Україну чи українців

у фільмі. В одній зі сцен персонаж Віктора Сухорукова зустрічається в аеропорту Чикаго з членами української мафії та питається: *«чуєш, земляк, а де росіяни живуть?»* на що один з мафіозі відповідає українською: *«москаль мені не земляк»*, а далі знову питання від персонажа Віктора Сухорукова: *«бандерівець?»*. Тобто, режисер цим діалогом хотів показати, що всі українці, які не люблять росіян та відстоюють те, що Україна – незалежна держава, а українці окрема нація – «бандерівці», що в уявленні росіян є «кровожерливими вбивцями» та «неонацистами». Інші тези стосуються територіальних претензій РФ до інших країн, зокрема, України та загалом російського імперіалізму. Сцена, у якій персонаж Сергія Бодрова-молодшого їде в США у таксі та веде діалог з таксистом, який, до речі, теж є росіянином, закінчується емоційним монологом останнього зі словами: *«Крим втратили, російських людей в Прибалтиці здали, сербів на Балканах здали...»*. Тут уже твердження про те, що «Крим належить Росії, а не є частиною України». До того ж воно звучить у фільмі неодноразово. В кульмінаційній сцені персонаж Віктора Сухорукова вбиває члена української мафії у вбиральні ресторану зі словами: *«Ви мені, гади, ще за Севастополь відповісте!»*, тобто знову фраза з тим самим сенсом.

Окрім цього, у фільмі присутні ксенофобія за національно-культурною ознакою, причому не тільки щодо українців, а й, наприклад, щодо румунів та болгар, пропаганда «вищості росіян» та інше.

Присутність озвучених фраз та думок є закономірною та логічною для цього фільму, адже це не просто сценарій, написаний А. Балабановим, і гра акторів, а їх особисті позиції та думки. Багато з них є «путіністами», найяскравіший приклад – Віктор Сухоруков та режисер фільму Алексій Балабанов. Вони підтримують особисто диктатора Владіміра Путіна та агресивну політику РФ. Підтвердженням цього є інтерв'ю Віктора Сухорукова російському інтернет-виданню «Московський комсомолец». На запитання репортера: *«чи є фраза про Севастополь його імпровізацією?»*, він відповів: *«ні, це Балабанов. Все вже було написано на папері»* [6]. Це підтверджує, що

А. Балабанов переніс свої погляди у фільм. Щодо, безпосередньо, Віктора Сухорукова, то докази його прихильності до В. Путіна та підтримки агресивності РФ є в тому ж інтерв'ю «Московському комсомольцю»: *«Сигнал до того, що я нікуди за кордон і не відлітав ще в сімферопольському аеропорту був, коли я повз ці прикордонні будки, затихлі і спустошені, проходив... Але й раніше, коли я приїжджав до Криму, у мене не було відчуття, що ядесь в іншій країні, хоча розумів і поважав, що це територія іншої держави. І те, що тепер Крим російський – так не трапилося, не склалося і не сталося, ні – це бажання історії, це – бажання часу! Інакше сказати не можу. Я щасливий...»* [6]. В іншому інтерв'ю російському «РІА ФАН» у 2022 році він підтримав рішення Владіміра Путіна про визнання суверенітету сепаратистських угруповань «ДНР» та «ЛНР»: *«Звичайно, підтримую! Підтримую обома руками і визнання, і дружбу народів, а головне підтримую рішення свого президента»* [7].

Щодо інших акторів, які зіграли головні ролі, таких як Сергій Бодров-молодший та Сергій Маковецький, то перший ніде відкрито не підтримував путінський режим, навпаки, навіть виступав проти посилення авторитаризму в Росії у 2000 році [8], проте дуже часто ті, хто виступає в Росії проти режиму, підтримують російський імперіалізм, другий – є фігурантом бази «Миротворець», який підтримує агресивну політику Російської Федерації, зокрема, окупацію Криму [9].

З огляду на популярність фільму в свій час він мав великий вплив у Росії, виховавши покоління росіян, які ненавидять українців та Україну. В Україні він теж знайшов прихильників, проте цілковитої популярності він не досяг. Українські ЗМІ критикували фільм відразу після виходу і говорили, що він є «вітриною російського шовінізму», але заборона на показ та трансляцію фільму була видана лише в лютому 2015 року, що виглядає максимально дивно, зважаючи на війну, яку Росія вже вела проти України [10].

Варто також додати, що «Брат 2» знятий не за приватні кошти, принаймні, щодо цього можна зробити припущення, а за підтримки держави,

тобто Російської Федерації, адже в кінці титрів до фільму зазначено, що він знятий за підтримки російського «Держкіно», що свідчить про підтримку створення фільмів з антиукраїнськими тезами державними органами Росії.

Ще одним фільмом з антиукраїнськими підтекстами є російська воєнна драма режисера Владіміра Хотіненка «72 метри» знята в 2004 році. Окрім режисури фільму, В. Хотіненко був також співавтором сценарію до нього. Головним сценаристом був Валерій Залотуха. Якщо він відкрито не підтримував В. Путіна, його режим чи агресивну політику РФ, то режисер і співавтор сценарію В. Хотіненко – навпаки. Це можна простежити за хронологією його діяльності. У 2012 та 2018 роках був довіреною особою кандидата на посаду президента РФ Владіміра Путіна [11], а в березні 2014 року підтримав окупацію Криму, підписавши листа В. Путіну на підтримку анексії півострова [12].

З акторським складом ситуація приблизно така ж. Більшість акторів, котрі виконували головні ролі є прихильниками В. Путіна, підтримують окупацію Криму, вторгнення на Донеччину та Луганщину, а також друге вторгнення у 2022 році. Сергій Маковецкій, який як вже згадувалося підтримує окупацію Криму, Марат Башаров, який підтримав вторгнення Росії в 2022 році та неодноразово їздив на території України окуповані РФ [13], проте, це не дивно, адже одну з українофобських тез каже саме він, до того ж неодноразово, Сергій Гармаш, який в 2014 році виступив проти окупації Криму [14], проте в 2022 році підтримав дії окупаційної армії та приїжджав на окуповані українські території [15], а в 2024 році був довіреною особою В. Путіна на президентських виборах [16], Ігорь Ліванов, який підтримує окупацію Криму та вторгнення 2022 року [17; 18], Глеб Матвейчук, котрий підтримує війну проти України і їздив на окуповані території [19] та Міхаїл Поліцеймако, який підтримує агресію РФ проти України та окупацію українських територій [20].

Зважаючи на персону режисера і частково сценариста Владіміра Хотіненка та акторський склад, антиукраїнські та українофобські

висловлювання персонажів фільму не є випадковістю, а свідомим використанням саме таких тез.

За сюжетом в 1992 році після розпаду СРСР та розподілу Чорноморського флоту екіпаж підводного човна «Слов'янка» демонстративно відмовився приймати українську присягу й після цього був переведений на Північний флот РФ. Пізніше на Півночі цей підводний човен зазнає руйнувань внаслідок міни і екіпаж опиняється під водою у човні. В одній з наступних сцен у субмарині один з персонажів, якого грав Марат Башаров, той самий прихильник агресивності РФ, розповідав іншому персонажу, якого грав Сергій Маковецький, свої спогади про одного «хохла» в Севастополі у 1992 році, котрим був «колишній замполіт», який прийняв українську присягу. Далі описувалася сцена тодішніх подій в Севастополі. В цій сцені згадуваний «замполіт» перед початком присяги виголосив промову: *«Товариші підводники, сьогодні ми нарешті можемо сказати, що здійснилася давня мрія українського народу, тепер ми вільні. Нам, громадянами вільної України належить це море, це сонце і ця благословення земля. Нам більше не потрібно бути чужою житницею, кормити лінивого, голодного і до того ж питушого старшого брата. Пройде ще зовсім небагато часу, і наша країна стане слов'янською Францією, Канадою східної півкулі, і ви будете жити так, як живуть всі військові у всьому світі – багато і красиво...»*. І саме в цій сцені була прихована основна теза проти України. На перший погляд, наявність такого тексту промови в російському фільмі є абсурдом, до того ж такий текст, швидше за все, не пройшов би цензуру в РФ. Проте все не так просто. Саме такий текст був передбачений сценарієм. У цій сцені, промовою «замполіта» творці фільму хотіли показати насмішку над бажанням українців будувати свою незалежну державу – Україну. Вони хотіли показати, що ніби незалежність України – це жарт. Цікавою є ще одна теза цього фрагмента фільму. Пізніше після промови «замполіта», присягу українському народу склали лише три офіцери. Ймовірно, задумкою авторів фільму було після промови «замполіта» про тепер вільну Україну показати, що лише одиниці

підтримують українську незалежність, натомість більшість, як-от екіпаж «Слов'янки», заявив про те, що залишається з Росією, продемонструвавши це відмовою прийняти українську присягу.

Окрім цієї головної антиукраїнської тези, у фільмі наявні ксенофобські, зневажливі висловлювання про українців, як-от «хохол», причому неодноразово. Також у промові «замполіта» згадується типова для пропаганди Росії конструкція «Росія – старший брат, а Україна – молодший». Незважаючи на те, що сценаристи зробили промову з негативним для РФ значенням спеціально, вони не обійшлися без одночасного додавання потрібного для РФ формулювання в інформаційній війні проти України.

Свідченням того, що фільм створений за ініціативи та фінансування влади Російської Федерації, а не режисера В. Хотіненка чи когось іншого, є титри в кінці фільму. У них вказано, що фільм знятий за фінансової підтримки Міністерства РФ з справ друку та телерадіомовлення на замовлення «Першого каналу», який є загальноросійським державним цілодобовим пропагандистським телевізійним каналом з найбільшим охопленням аудиторії Росії [21].

Щодо впливу, то фільм однозначно мав популярність в Росії, адже касові збори перевищили суму коштів витрачених на зйомки в майже півтора рази. Про показ в кінотеатрах України не можна сказати напевне, так як немає точних відомостей чи він був. Проте, очевидно, що частина українського суспільства переглянула фільм, бо він був доступний для перегляду на телебаченні або в інтернеті. Попри те, що Національна експертна комісія з питань захисту суспільної моралі не рекомендувала до показу українським телеканалам цей фільм у якому, крім, різких, агресивних висловлювань персонажів, подано заангажовані історичні події з погляду російської державної політики, що, очевидно, шкодить Україні [22].

Менше ніж у попередніх двох фільмах, але все ж таки наявні антиукраїнські та українофобські формулювання у фільмі Фьодора Бондарчука «Дев'ята рота», який є російською військовою драмою 2005 року.

За сюжетом фільму, події відбуваються в 1988 році, коли група новобранців потрапляє в армію СРСР, а пізніше відправляється на війну в Афганістан. В одній зі сцен головні персонажі перебували в наметі, знайомлячись зі своїм новим підрозділом, причому його національний склад був різноманітним. Більшість були росіяни, окрім них один українець та вірменин. Саме в цій сцені творці фільму відобразили міф про «братні народи СРСР». Під час розмови з новоприбулими зав'язався конфлікт між українцем та вірменином, у якому вірменин назвав українця «хохол поганий», а українець вірменина «козлом гірським». Потім почалася сутичка, яку зупинив росіянин. Автори фільму хотіли показати, що «молодші брати» – українець та вірменин сваряться, а конфлікт між ними вирішує «старший брат», котрим, на їх думку, є росіянин. Можна припустити, що це також подається з проекцією на держави – Україну, Вірменію та Росію або на інші держави пострадянського простору для яких, як вважає Росія вона є «старшим братом» і вони мають бути в її орбіті впливу.

Звичним для російських художніх фільмів є вживання терміну «хохол» – зневажливої та ворожої назви українців, яку використовують росіяни. «Дев'ята рота» не став винятком. У фільмі, окрім сцени описаної вище, у якій згадується цей термін, в одного з головних персонажів, якого, до речі, зіграв режисер фільму Фьодор Бондарчук, псевдо «Хохол». Це показник того, що росіяни не втрачають можливості додати у будь-який фільм українофобські висловлювання.

Окрім цього, у фільмі наявні прославлення російської армії та російського імперіалізму.

Над реалізацією кінострічки працювала команда, зокрема, режисер та актори, яка не викликає подиву щодо існування таких тез у фільмі. Адже режисер та актор Фьодор Бондарчук є українофобом, прихильником Владіміра Путіна, членом партії «Єдина Росія» [23], підтримав окупацію Криму, підписавши колективне звернення російських діячів культури на підтримку дій В. Путіна в 2014 році [24] та загалом відкрито виступає з антиукраїнською

пропагандою і підтримує агресивну політику Росії [25]. З акторським складом ситуація майже ідентична. Більшість акторів, котрі виконували головні ролі є прихильниками особисто В. Путіна, підтримують агресивну політику РФ або відвідували окуповані Росією території України. Серед таких Смольянінов Артур, який хоч і виступив проти вторгнення Росії в Україну в 2022 році [26], входить до Антивоєнного комітету Росії [27], проте раніше приїжджав в окупований Крим для зйомок в одному з пропагандистських серіалів [28], Алексей Чадов, який був довіреною особою кандидата в президенти РФ Володимира Путіна в 2012 році [29], Костянтин Крюков, який підтримує окупацію Криму та неодноразово їздив туди для зйомок [30], Сослан Фідаров, який неодноразово з 2014 року приїжджав на окуповані території Луганщини та Донеччини [31] та є учасником вторгнення РФ в Україну в 2022 році [32], Михайл Порєченков, який, напевно, є одним з найвідоміших в Росії актором – путіністом, українофобом, прихильником агресивної політики РФ, котрий підтримав анексію Криму [24], приїжджав на окуповані райони Донеччини і навіть, ймовірно, разом з російськими бойовиками стріляв з кулемета по позиціях ЗСУ в Донецькому аеропорту, а також підтримав вторгнення Росії в Україну в 2022 році [13], Александр Баширов, який приїжджав на окуповані території Луганщини та Донеччини в 2014 році для знімання пропагандистського фільму [33] та Алексей Кравченко, який поширює антиукраїнську пропаганду, підтримує окупацію Криму та загалом агресивну політику РФ [34].

Після офіційного показу фільм мав неабияку популярність. Підтвердженням цього були касові збори, які майже втричі перевищили кошторис фільму [35]. Причому фільм був у прокаті не тільки в Росії, а й в Україні, Узбекистані та інших країнах. Зважаючи на популярність фільму, він мав чималий вплив у Росії. На цьому фільмі виросло покоління росіян для яких «війна – це круто», а «виконання інтернаціонального обов'язку – честь». Це була одна з причин чому вони йшли на війни, які Росія розпочинала проти інших держав, зокрема, проти України. Проте реальність була інакшою, а не

тією, яку показували автори фільму. Прикладом цього є перехоплення розмов російських окупантів з сім'ями під час вторгнення в Україну в 2022 році. В одному з них російський окупант, світогляд якого, ймовірно, частково формував цей фільм, у телефонній розмові говорить: *«це взагалі не фільм, це не «9 рота», тут ноги і руки літають»* [36].

До заборони фільму в 2014 році [37], в Україні він теж знайшов свого глядача. Ще під час прокату в 2005 році фільм став абсолютним рекордсменом прокату, зібравши майже 2 млн \$, більше ніж голлівудські кінострічки того часу [38]. Найбільшим негативом для України тоді було не те, що частина українського суспільства споживає російський продукт, у якому закладені антиукраїнські тези, а те, що Україна брала участь у створенні цього продукту, який фактично прославляє державу, котра була причиною відсутності самостійності та незалежності України десятки років та використовується РФ, як зброя в інформаційній війні проти України. На інтернет-платформах, де доступний фільм, зазначено, що він спільного виробництва Росії, України та Фінляндії [39], проте участь останньої незначна на відміну від України. Найменшою проблемою була участь українського актора Олеса Каціона, а найбільшою – залучення Збройних Сил України до створення фільму. Це підтвердив режисер фільму Фьодор Бондарчук в одному з інтерв'ю: *«...так, багато в чому завдяки українській армії ми зробили "9 роту" такою, якою вона є. Вся техніка була справжньою, масовка – солдати строкової служби, а декоратори – український будбат. Саме вони будували афганський кишлак в українському Криму...»* [40]. До того ж це зазначено в титрах фільму, де є подяки конкретним родам військ ЗСУ та їх частинам, які брали участь в зйомках у Криму. Особливо абсурдно це виглядає, зважаючи на те, що деякі з цих підрозділів через десять років зіткнуться з російськими окупаційними військами в Криму, на Донеччині та Луганщині.

Єдина, проте наявна антиукраїнська теза є у фільмі російського режисера Андрія Кравчука «Адмірал», прем'єра якого відбулася у 2008 році. Сюжет побудований навколо життя одного з лідерів білогвардійців

Александра Колчака, а події згідно авторів фільму відбуваються в 1916-1920 рр. Головні ролі виконували Констянтин Хабенський, який підтримує окупацію Криму, вторгнення Росії 2022 року та брав участь в пропагандистських заходах РФ [41; 42], Єлізавета Боярская, яка нібито в лютому 2022 році виступила проти вторгнення Росії в Україну [43], проте підтримує окупацію Криму та брала участь в зйомках на півострові [44], Єгор Бероєв, який підтримує війну Росії проти України [45], Сергій Безруков, котрий є путіністом, українофобом, підтримує окупацію Криму [46], вторгнення Росії в Україну в 2022 році та експансіоністську політику РФ [47], Ніколай Бурляев, який підтримує окупацію Криму [48] і повномасштабне вторгнення РФ в Україну в 2022 році [49] та інші. Тобто, акторський склад типовий для багатьох російських фільмів, де є антиукраїнські висловлювання.

Саме в другій частині фільму персонаж Єгора Бероєва повертається з фронту, де, за сюжетом, білогвардійці ведуть бої проти більшовиків, в опорне, на той момент, місто Александра Колчака – Омськ, в якому він проводить нараду зі своїми соратниками, з повідомленням: *«...зрада. Другий український полк перейшов на бік противника, оголивши центральну частину фронту. Червоні на підступах до Омська. Ще тижні два і вони будуть тут...»*. Цей фрагмент можна пояснити історичною недостовірністю, вигадками сценаристів за що в самій Росії фільм неодноразово критикували [50]. На це режисер Андрій Кравчук відповідав, що творці фільму і не ставили за мету детальне зображення історії, прагнучи показати через історію адмірала Александра Колчака поняття обов'язку, честі, моральності, вміння зберігати гідність і витримку в будь-яких обставинах [51]. Проте, зважаючи на заявлену невідповідність історії в цій сцені згадали, що «зрадники» саме «український другий полк», а не будь-яке інше військове формування. І тут головну роль відіграє масовість кіно, його невибагливість до надмірного обдумування та його ціль, насамперед, вплинути на емоції глядача. При перегляді, абсолютна більшість аудиторії не перевірятиме інформацію чи воював такий полк тоді у складі білогвардійських військ, чи переходив він на бік більшовиків та чи

взагалі він існував. А тим більше не буде міркувати чи показані на екрані події є правдивими. У результаті теза була сформована – «українці – зрадники», які, конкретно у цьому фільмі, «завадили Александру Колчаку зберегти Російську імперію», а загалом «зрадники» у будь-яких історичних подіях на думку Росії.

Очевидно, що Росія робить ставку на такі фільми, це, зокрема, підтверджує фінансування фільму. В титрах до фільму вказано, що він створювався за підтримки однієї з державних структур Росії – Міністерства культури РФ, а транслювався, окрім кінотеатрів, на «Першому каналі» – загальноросійському телевізійному пропагандистському каналі з найбільшою аудиторією в РФ. І варто зазначити, що для Росії це дає результати, адже «Адмірал» був одним з найкасовіших фільмів в Росії у 2008 році [52], що відповідно мало вплив на формування ставлення внутрішньої російської аудиторії до українців та України.

Фільмом, який, буквально, наповнений антиукраїнськими тезами та дискредитацією української національної ідеї є «Тарас Бульба» 2009 року. Режисером та сценаристом був Владімір Бортко – путініст, українофоб, котрий підтримав окупацію Криму [53] та загалом є прихильником агресивної політики РФ [54; 55], тому створення фільму саме за сценарієм, наповненим антиукраїнськістю, не є дивиною.

Доречно також зазначити, що фільм був знятий за однойменною повістю Миколи Гоголя редакції 1842 року, тієї самої яка є русофільською і написана ним на вимогу царської влади, хоча оригінальна редакція 1835 року є українофільською [56, с. 138]. Саме за редакцією 1842 року Владімір Бортко створював цей фільм. Але навіть між цією редакцією та сценарієм є значні відмінності, закладені В. Бортко. Тому акцент на тому, що фільм знятий за повістю Гоголя є декларативним, бо в реальності ситуація інша.

Склад російських акторів, які виконували головні ролі теж не викликає подиву щодо їх участі у цій кінострічці. Ігорь Петренко, який є прихильником путінського режиму, українофобом та підтримує окупацію українських територій і війну проти України [57], Владімір Вдовіченков, котрий підтримує

окупацію Криму [58], Владімір Ільїн, який підтримує окупацію Криму та знімався в пропагандистських фільмах [59], Міхаїл Боярській, який підтримує путінський режим, війну Росії проти України та окупацію українських територій [60; 61], Іван Краско, який підтримує мобілізацію в Росії і війну проти України [62] та інші. Проте вони зіграли лише частину головних ролей. В довідці фільму вказано, що він є спільним продуктом Росії, України та Польщі. І це було провалом для України, тому що іншу частину головних ролей зіграли такі відомі українські актори та акторка, як Богдан Ступка, Остап Ступка, Ада Роговцева та Лесь Сердюк. Тобто, як і у випадку «Дев'ятої роти», Україна брала участь у створенні фільму з антиукраїнським контекстом та паплюженням української національної історії. Звісно, рішення брати участь у зйомках залежить від акторів, а не від держави, однак, окрім, участі українських акторів у цьому фільмові, помилкою було дозволити Росії проводити частину знімань в Україні – українських містах та локаціях.

Щодо сюжету, то він розгортається навколо родини знаного полковника Тараса Бульби, в якій розігрується драма між ним і його молодшим сином Андрієм, котрий покохав польську аристократку. Натомість Бульба воює проти поляків. У підсумку Андрій виступає проти батька та козацького війська на боці поляків.

Аналізуючи сюжет, для початку варто звернути увагу на загальну «атмосферу» фільму. Він буквально насичений прославленням «*русской души*», «*русской вери*» та «*русской сили*». Причому репліки з цими словами неодноразово виголошують персонажі Богдана Ступки та Остапа Ступки, що виглядає особливо ганебно. Однак, окрім загального контексту, є ще конкретні моменти з антиукраїнськими тезами.

В одній з перших сцен закадровий голос говорить, що «в XVI ст. з'явилося козацтво, а причина цьому – широка розгульна замашка російської природи», тобто козацтво подається як суто російське явище, а не питомо українське, яким воно є.

Не обійшлися автори фільму без згадки про території. В сцені, коли

Тарас Бульба прибуває на Січ з синами, той самий закадровий голос веде розповідь та згадує про Україну в значенні «окраїна» – невідомі території десь на околицях, проте в цій же сцені немає типового для російської пропаганди формулювання про *«исконно русские земли»*. Натомість воно наявне в інших сценах фільму. В одній з останніх битв з поляками є фрагменти смерті козаків, яких грають російські актори та Остап Ступка, коли помираючи вони говорять фрази на кшталт «нехай славиться до кінця віку *русская земля*», «нехай згинуть всі вороги і тріумфує вічно *русская земля*», «нехай вічно процвітає *русская земля*», «нехай вічно стоїть *православная русская земля*» та «...і красується, вічно улюблена Христом, *русская земля*». Тобто, в згадці «окраїна» спочатку немає конкретики, однак вона закладена потім. Хоч ці фрагменти у хронології фільму не пов'язані, проте його творці хотіли показати, що є землі, на яких проживають козаки, так звана «окраїна», а потім подали їх як *«русские земли»*. Швидше за все, задум полягав у тому, щоб показати відсутність ідеї української державності, ніби її ніколи не існувало, показати, що козаки – це частина російської історії, а землі, де вони проживали є «исконно русскими».

Не оминули творці фільму й мовну тему. У багатьох сценах фільму деякі персонажі говорять українською проте на російський манір. Так, зокрема, в одній зі сцен автори фільму намагалися відтворити картину Іллі Ріпина «Запорожці пишуть листа турецькому султанові», в якій герой Богдана Ступки максимально спотворює українську. Очевидно, цим хотіли показати, що української мови не існує, а вона лише якась говірка російської.

Не втратили можливості росіяни познущатися з образу козацтва. У двох сценах фільму – після прибуття Тараса Бульби з синами на Січ та облоги польської фортеці, козаки були зображені як розгульні пияки, що, очевидно, є абсолютною брехнею, адже козацьке військо було однією з найорганізованіших та найдисциплінованіших армій свого часу з чіткими правилами та законами.

Зважаючи на антиукраїнський контекст фільму, не важко спрогнозувати,

що він був створений за ініціативи влади Російської Федерації, якщо точніше – Міністерства культури РФ, це, зокрема, зазначено в титрах на початку фільму. Тому фінансування фільму, швидше за все, було з державної скарбниці Росії. До того ж показовим є також те, що цей фільм був створений на замовлення «ТК Росія», який є пропагандистським державним телеканалом в РФ.

Щодо впливу, то фільм однозначно був створений для формування в російському суспільстві думки про відсутність української історії, про неіснування України, як окремої держави зі своїм державотворчим шляхом, а також для спотворення та викривлення образу козацтва. Звісно, ці тези намагалися так само поширити в українському суспільстві, так як фільм мав прокат в Україні та був доступний для перегляду до заборони в 2014 році [63].

Не могли російські режисери не приділити увагу темі німецько-радянської війни або ж як її офіційно називають в РФ – *«великая отечественная война»*. Фільмом, у якому навколо цієї теми побудований сюжет і в котрому присутня антиукраїнська та агресивна риторика, є *«Ми з майбутнього 2»*. Над фільмом працювали кілька режисерів, однак титульними були двоє – Александр Самохвалов та Борис Ростов, а сценаристом кінострічки був Александр Шевцов. В публічному просторі немає інтерв'ю чи статей, у яких режисери чи сценарист фільму відкрито підтримують путінський режим, українофобію чи агресивну політику РФ, це не дає підстав стверджувати, що вони втілили свої погляди та позиції у фільмі, проте є доказ того, що фільм був навмисно створений з антиукраїнським змістом. В одному інтерв'ю український актор Дмитро Ступка, який зіграв одну з головних ролей у фільмі, сказав: *«...виявилося, що цей фільм фінансувала якась російська партія. Я думаю, що вони зробили його таким спеціально – для розпалювання ворожнечі»* [64]. Ці слова дають підстави вважати, що хоч режисери та сценарист публічно не висловлювали підтримки агресивній політиці РФ, однак, зважаючи на фінансування однієї з російських партій, дотримувалися чіткої лінії імперської політики Росії при створенні фільму.

З акторським складом все більш однозначно та зрозуміло. З російських акторів ролі виконували згадувані раніше за ролями в «Тарасі Бульбі» українофоб та путініст Ігорь Петренко та Іван Краско, який підтримує війну проти України, окрім них, Владімір Яглич, який підтримує окупацію Криму [65], Алексей Барабаш, котрий підтримує агресивну політику РФ, окупацію українських земель та брав участь в пропагандистських заходах спрямованих проти України [66], Єкатеріна Клімова, яка підтримує війну проти України та окупацію українських територій [67], Кіріл Полухін, котрий підтримує війну проти України, окупацію українських територій та займався пропагандою, спрямованою проти України [68]. Як і в ситуації з фільмом «Тарас Бульба», у цьому також брали участь українські актори – згадуваний вище Дмитро Ступка та його батько Остап Ступка. Проте відмінність полягає в тому, що Україна, окрім участі українських акторів, ще й долучилася до створення «Тараса Бульби», а тут – участь у зніманні фільму з пропагандистським підтекстом – відповідальність Дмитра та Остапа Ступок.

Одним з піджанрів фільму є фантастика, бо сюжет пов'язаний з подорожами у часі. Основна лінія сюжету побудована навколо реконструкції однієї з битв Львівсько-Сандомирської операції в часи Другої світової війни. У ній беруть участь два українці, яких грали Алексей Барабаш і Дмитро Ступка та два росіянина – персонажі Ігоря Петренка і Владіміра Яглича. Внаслідок вибуху авіабомби періоду Другої світової війни, яка тоді не вибухнула, всі вони опинилися в 1944 році, в дні цієї самої битви. До того ж більшу частину сюжету українці та росіяни конфліктують.

Щодо антиукраїнського вмісту фільму, то вже в одному з перших кадрів персонаж Ігоря Петренка говорить репліку зі словосполученням «на Україні», що є неправильним, адже форма «на» вживається в значенні частина чогось цілого, наприклад, на Львівщині, проте для Росії це має не філологічний, пов'язаний з російською мовою, а політичний контекст. Можна навіть сказати – імперіалістичний контекст, так як в цю фразу Росія вкладає твердження, що «Україна – частина Росії».

В різних епізодах, від різних персонажів, але з однаковим сенсом були репліки: «війна не почалася» та «конфліктувати будемо в двадцять першому сторіччі». Промовляли їх росіяни, ролі яких грали Ігорь Петренко та Владімір Яглич. Так як фільм створений у 2010 році, це були натяки на події, що вже відбулися – вторгнення РФ в Крим та на Донеччину і Луганщину. А, зважаючи, що фільм фінансувала російська партія, то це можна трактувати як сигнали про те, що Росія, на той момент, мала чіткі плани розпочати агресію проти України.

Як і в стрічці «Тарас Бульба», в цьому фільмі теж присутня дискредитація одного з символів української національної історії – Української повстанської армії. Вояків УПА зображено пияками, які тільки те й роблять, що пиячать та вбивають цивільне населення.

Зі сценою, у якій зображено вояків УПА також пов'язаний один зі стереотипів росіян про українців. Головні персонажі, потрапивши в минуле, опинилися в полоні УПА. Сотник УПА, якого зіграв Остап Ступка, після допиту двох українців, сказав, що треба випити, але персонаж Дмитра Ступки відмовився, на що сотник сказав: *«...а може ти не українець, може ти ще й сало не любиш?»*. Тобто, типовий для росіян стереотип – «українці лише п'ють горілку та їдять сало і більше ні на що нездатні».

У фільмі також присутній, вже здається, обов'язковий елемент російських художніх фільмів з антиукраїнською риторикою – епізод, у якому росіяни називають українців «хохлами».

Не забули автори фільму міф про «братні народи». В кульмінаційній сцені, попри всі конфлікти головні герої об'єднуються і разом воюють проти фашистів. Саме так вони хотіли показати цей міф – «братні народи український та російський разом воювали проти фашистів».

Щодо фінансування фільму, то вище вже згадувалося, що створення фінансувала одна з російських партій. Однак, окрім партії до створення фільму долучилися «Пошта Росії» і «Аерофлот», які є державною та напівдержавною структурами, та навіть Міністерство оборони Російської Федерації. Весь цей

перелік є черговим доказом, що саме Росія, як держава зацікавлена у створенні та фінансуванні фільмів з антиукраїнськими контекстами.

Цілі, які переслідувала РФ, вкладаючи ресурси в цей фільм, досить лаконічно викладені у статті «Пропаганда в кіно» на одному з українських інтернет-ресурсів: *«...фільм є повною і безглуздою спробою зібрати усі неадекватні уявлення росіян про український націоналізм і історію. Ця стрічка — одна з небагатьох, абсолютно нескромних українофобних робіт...»* [69]. Тобто, мета Росії була сформувати в російському суспільстві та частині українського, котра підпадала під вплив російського інформаційного поля, абсолютно спотворене уявлення і вороже ставлення до українського націоналізму зокрема, та загалом викривлене уявлення історії.

Іншим фільмом тема якого торкається подій німецько-радянської війни є «Матч» 2012 року. Режисером фільму був Андрій Малюков, а сценаристами — Ігорь Сосна, Дмитрій Зверьков та Тімофей Сергєйцев. Публічних висловлювань в підтримку агресії Росії проти України режисера та перших двох сценаристів немає, проте присутність персони третього сценариста — Тімофея Сергєйцева пояснює чому фільм вийшов саме таким — з антиукраїнськими тезами. Тімофей Сергєйцев абсолютно ніяк не пов'язаний з кіно, він є російським політтехнологом та пропагандистом, а також автором статті «Що Росія має зробити з Україною?» 2022 року, яка є абсолютно антиукраїнською, українофобською і в котрій містяться заклики до геноциду українців [70]. Тобто, стаття показує, що участь в створенні фільму Тімофея Сергєйцева не випадкова, адже його антиукраїнська ідеологія сформувалася задовго його статті 2022 року. До того ж він був не тільки одним зі сценаристів, а також одним з продюсерів і, відповідно, мав чималий вплив на створення фільму. Звісно, присутність Тімофея Сергєйцева та його значна участь у створенні фільму не знімає відповідальності щодо виробництва заангажованої та антиукраїнської кінострічки з режисера та двох інших сценаристів.

Російський акторський склад цього фільму неважко спрогнозувати. Головні ролі у ньому зіграли путініст та українофоб Сергєй Безруков, відомий

за раніше згадуваним фільмом «Адмірал», Єлізавета Боярская, відома за тим самим фільмом «Адмірал», яка підтримує окупацію Криму, Єкатеріна Клімова, яка грала одну з ролей «Ми з майбутнього 2» та котра підтримує агресію проти України. Не дивно, що актори, залучені в інші антиукраїнські та українофобські фільми, зіграли й в цьому.

Цей фільм можна віднести до переліку інших російських фільмів у виробництві яких брала участь Україна, однак у порівнянні з «Тарасом Бульбою» та «Дев'ятою ротою», фільм «Матч» є ще більшим провалом для України в інформаційному протистоянні з Росією, адже значну частину створення фільму з антиукраїнськими підтекстами забезпечила Україна. Іншу частину головних ролей, а це більшість, зіграли українські акторки та актори – Анна Саліванчук, Ольга Радчук, Світлана Прус, Станіслав Боклан, Олексій Вертинський, Олександр Крижанівський, Олександр Кобзар, Ігор Гнєзділов та як не дивно Остап Ступка. Проте як вже згадувалося раніше, участь акторів у фільмі – їх відповідальність, проблема полягала в іншому. Знімання фільму проходили на території України – на Київщині та у Харкові, у виробництві брали участь українські студії дотичні до створення кіно, а також в процес кінознімання були залучені українські МВС та Збройні Сили. Тобто, Україна вкотре долучилася до створення «зброї», яка була застосована проти неї.

Сюжет побудований навколо футбольного матчу в окупованому Києві в 1942 році між нацистами та київськими футболістами, у якому останні відмовилися навмисно програти і з яких частину футболістів розстріляли, а іншу – відправили в концтабори. Проте, антиукраїнські тези, безпосередньо з сценами подій матчу не пов'язані, вони наявні в інших, загальних сценах фільму, які знаходяться у хронологічно різних відрізках фільму, але мають однаковий сенс, закладений авторами. В одному з фрагментів фільму зображено як нацистські війська заходять у Київ і жителі з владою міста урочисто та радісно зустрічають їх, в іншому – персонаж Станіслава Боклана, який зіграв бургомістра Києва говорить, що «Україна перетвориться в найкращу провінцію Рейха», причому цю фразу він промовляє з піднесенням.

Автори фільму хотіли показати, що українці – «прихильниками нацизму», «колаборанти» та «зрадники», які «раді окупації України гітлерівцями» та «хочуть бути частиною Рейху». Показово, що ця теза у фільмі, створеному до початку вторгнення РФ в Україну, чудово лягає в риторику російської пропаганди після 2014 року про «неонацизм в Україні» та «українців-нацистів». У ще одному епізоді фільму наявна теза про українську культуру. Перед приїздом вищого нацистського керівництва до окупованого Києва, українські жінки в національному вбранні, поспішаючи зустріти їх, забули вишитий рушник, хліб та сіль у вбиральні. Зважаючи на те, що зустрічати з хлібом та сіллю одна з українських традицій, цією сценою творці фільму, ймовірно, мали на меті показати, де місце української культури на їх думку.

Стосовно фінансування «Матчу», то тут немає несподіванок. Він знятий за підтримки урядових структур Росії – Фонду кіно та Міністерства культури РФ, що підтверджують титри на початку фільму. Тобто, це черговий антиукраїнський фільм, фінансований з державного бюджету Російської Федерації.

Щодо цілі, яку переслідувала Росія, фінансуючи цей фільм, то це, насамперед, сформувати в російському суспільстві українофобське уявлення про українців та українську культуру. Доволі чітко про це висловився український політичний та громадський діяч Андрій Парубій: *«...цей фільм «Матч» знятий не про футбол, не про війну і навіть не про любов. Це така собі пропаганда російського світу, де всі ці речі — це фон. Головне — показати: якщо людина одягнена в українську вишиванку — вона колаборант <...> У фільмі показано, що якщо звучить українська мова і присутній український прапор, то це обов'язково помічники фашистів. Моя думка — цей фільм розпалює міжнаціональну ворожнечу»* [71].

Останнім фільмом аналізованого періоду антиукраїнського спрямування є «Піддубний», який вийшов у прокат за кілька тижнів до вторгнення Росії в Крим. Режисером фільму виступив Глеб Орлов, який публічно агресивні дії Росії не підтримував, проте це лише публічно. Більш цікавою з погляду

антиукраїнського наповнення змісту фільму є персону сценариста Юрія Короткова. Він написав сценарій до українофобської «Дев'ятої роти», тому його участь у створенні «Піддубного» не є дивиною.

Головні ролі виконували вже «знайомі» українофоб та путініст Михайл Пореченков, який грав у тій же «Дев'ятій роті», Владімір Ільїн, який грав у «Тарасі Бульбі» та підтримує окупацію українських територій, окрім них, Роман Мадянов, котрий відкрито підтримував агресію РФ проти України [72], Александр Михайлов, який підтримує агресивну імперську політику Росії [73], Скатеріна Шпіца, яка підтримує окупацію Криму [74], Михайл Крилов, який також підтримує окупацію Криму [75] та інші. Зважаючи на позиції цих акторів, їх участь в антиукраїнському фільмі є логічною. Навіть якщо враховувати, що він був створений до початку агресії РФ проти України, ці актори й раніше підтримували імперіалістичну політику РФ і вже після початку війни їх погляди проявилися відкрито.

Сюжет розповідає про життя, злети та падіння Івана Піддубного – українського спортсмена-борця, хоча у фільмі, очевидно, його образ подають як саме «руського борця». До того ж у сюжеті є моменти, які нічого спільного з реальним життям Івана Піддубного не мають. Про це казав режисер фільму Глеб Орлов: «...події у фільмі в чомусь відповідають фактам біографії Піддубного, а в чомусь ні, адже це художнє кіно...» [76]. Проте «не відповідають» деякі факти саме на користь російської імперської політики.

Загалом у фільмі достатньо антиукраїнського змісту. Варто розпочати з того, що Івана Піддубного перетворили на абсолютно російського спортсмена-борця, тобто типовий випадок, коли Росія присвоює собі історію або персону, яка не належать їй. В одному з епізодів, Піддубний, якого зіграв Пореченков, перебуваючи зі своєю делегацією в Парижі, давав інтерв'ю репортерам газет і на питання одного з них про його походження відповів: «із Запоріжжя, із козаків ми будемо», натомість делегат, який супроводжував його, переклав французьким репортерам зовсім іншу фразу, він сказав, що Іван Піддубний походить з сім'ї простих селян з півдня Росії. Тобто, автори фільму хотіли

показати «справжнє» походження Піддубного і zarazом, що козацтво – це частина російської, а не української історії. Причому в кінострічці нагадування про це буде присутнє постійно. Неодноразово перед виходом Піддубного у фільмі звучала фраза-представлення – «русский медведь – запорожский козак Иван Поддубный». Знову ж таки, ототожнення питомо українського явища – козацтва, з Росією.

Окрім цього, у фільмі наявні стереотипізація українців та спотворення образу українського села. Українців зображено пияками, які тільки те й роблять, що вживають горілку. Що цікаво, виглядає це особливо ганебно, зважаючи на те, що ролі цих «пияків-українців» грали досить відомі зараз українські актори, ролі епізодичні, але все ж грали їх саме українці. Стосовно українського села, то тут знову ж таки помилкою було дозволити росіянам знімати деякі сцени в Україні. Знімання села, де народився Піддубний, проходили в Національному музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові. Головна проблема полягала не в локації, де знімали ці сцени, адже зважаючи на вищезгадані фільми – дозвіл знімати росіянам в Україні – непоодинокі випадки, а в тому, що творці фільму перетворили українське село, звідки походив Іван Піддубний на типову «русскую глубинку», це, зокрема, видно за одягом жителів села. Тут автори фільму, ймовірно, намагалися не стільки показати, що українські землі, де насправді народився Піддубний, є «частиною Росії», а скільки – розмити поняття українського села, як частину окремої, відмінної від російської, української культури, показати, що такого поняття не існує, а є тільки «*русская глубинка*», звідки, на думку авторів, походив Іван Піддубний.

Як й багато інших російських фільмів, створення цього фінансувала російська федеральна державна некомерційна організація – Фонд кіно. Виробничим процесом фільму займалося творчо-виробниче об'єднання «ТриТе» Нікіти Міхалкова, того самого, який підтримує агресивну імперську політику Російської Федерації [77], за підтримки російського державного пропагандистського каналу «Росія-1», про що свідчать титри на початку

фільму. Зважаючи на цю інформацію, не дивно, що фільм має антиукраїнський зміст.

Створивши цей фільм, автори мали на меті не тільки сформувати в росіян зневажливе ставлення до українців та української культури, а й привласнити частину української історії – українця, спортсмена-борця Івана Піддубного. Але, незважаючи на те, що він жив та будував кар'єру в часи, коли українські землі були захоплені Російською імперією і виступав від її імені на міжнародних змаганнях – не робить його росіянином, російським спортсменом або ж як його назвали творці фільму – «русским медведем».

В свою чергу, варто зазначити, що на своєму рівні Держкіно вжило заходів щодо обмеження впливу цього фільму на українське суспільство, хоча вирішення цього питання виглядало досить дивно. Експертна комісія з питань розповсюдження і демонстрування фільмів переглядала заявки на видачу прокатних посвідчень двом російським кінопродуктам «Білій гвардії» та «Івану Піддубному» влітку 2014 року, після вторгнення Росії в Крим та в період жорстоких боїв ЗСУ на сході України проти російських окупантів та сепаратистів. І розгляд питання видачі чи не видачі посвідчень само собою виглядав абсурдним, адже будь-який російський інформаційний продукт, в часи відкритої агресії РФ проти України, без дискусій мав бути заборонений. Поясненням цього може бути, те що заявки на показ фільму надійшли ще до початку агресії Росії, так як сам фільм у російський прокат вийшов за кілька тижнів до вторгнення РФ в Крим, і відповідно, вже під час агресії Держкіно формально мало розглянути заявки та, очевидно, заборонити видачу прокатних посвідчень. У підсумку «Піддубний» отримав заборону на прокат, що було більш ніж логічним рішенням, а сама комісія резюмувала це так: *«...в умовах інформаційної війни та з огляду на захист національних інтересів в інформаційно-культурному просторі було ухвалено рішення про не видачу даним фільмам прокатних посвідчень...»* [78]. Хай там як, питання щодо діяльності комісії в той час відкрите та дискусійне, але головне, що фільм «Піддубний» був заборонений для показу і це найголовніше в протидії

російській інформаційній агресії.

2.2. Російське художнє кіновиробництво періоду 2014-2022 рр.

У 2014-2022 роках політична архітектура Російської Федерації жодним чином не змінилася. У 2012 році вже вкотре став президентом диктатор Владімір Путін, а всі інші гілки влади та сфери життя російського суспільства контролювали наближені до нього чиновники. Таким чином, вся влада була зосереджена в руках Путіна. Зважаючи на це, сутність політики Російської Федерації не змінилася – вона й надалі продовжувала бути імперською. Єдина відмінність – вона змінила свою градацію – стала більш агресивною, що вилилося у пряме вторгнення в Україну, спершу в Крим, а слідом на Донеччину та Луганщину. Важливо також зазначити, що ще однією важливою подією, яка розпочалася в 2013 році, проте закінчилася на початку 2014 року та передувала вторгненню в Крим і початку війни на сході України була Революція Гідності.

Використовуючи регулярні бойові дії, Росія, очевидно, не припиняла вести інформаційну війну проти України, зокрема, в кіно.

Щодо акцентів антиукраїнської риторики в російському художньому кіно, то внутрішньоукраїнські та геополітичні зміни не вплинули на заміщення новими тезами, безпосередньо пов'язаними з вторгненням Росії в Крим, війною на сході України та з дискредитацією і демонізацією Революції Гідності, «старих» наративів попереднього періоду, а навпаки – розширили перелік використовуваних російськими творцями фільмів тез, спрямованих проти України. Тобто, до стереотипів про українську культуру та українців, заперечення існування української державності, присвоєння Росією української національної історії, міфів про «братні народи» та інше додалися маніпуляції та брехня про Революцію Гідності, вторгнення в Крим, на Донеччину та Луганщину.

Першим фільмом цього періоду, на який варто звернути увагу є «Вій» 2014 року. Режисером та одним зі сценаристів фільму був Олег Степченко,

принаймні він доводив процес виробництва фільму до кінця, так як стрічку розпочали знімати ще в 2005 році й за цей період змінився режисер та сценарій. Другим сценаристом був російський актор Александр Карпов. В публічному просторі їх висловлювань в підтримку агресивної політики РФ проти України немає, проте зважаючи на антиукраїнський зміст фільму, можна припустити, які погляди вони мають стосовно України.

Створенням фільму займалися приватні кінокомпанії, які згадуються в титрах на початку, «Марінс Груп Ентертеймент», «Рашн Фіلم Груп» та «Анкор-фільм» за підтримки Фонду кіно – урядової структури Росії, тобто фільм, частково, але фінансований з державного бюджету Російської Федерації. Що цікаво, у тих самих титрах на початку фільму зазначено, що він знятий у співробітництві з телеканалом «Інтер». І це було проблемою для України в інформаційному протистоянні з Росією.

Справа в тому, що фільм вийшов у прокат в кінотеатрах Росії та України в січні 2014 року і його цілком можна було віднести до попереднього періоду, проте в телевізійний ефір оригінальною, російською мовою він вийшов в березні 2014 року, коли РФ вже окупувала Крим, а з українським дубляжем в грудні 2018 року, у період, коли на сході України вже чотири роки тривала війна проти Росії. Проблемою було те, що російський кінопродукт транслюється на одному з найбільших телеканалів в Україні в роки відкритої агресії РФ. Хоча тут є чітке пояснення – чому так сталося. Варто лише звернути увагу на бекграунд власників телеканалу – Дмитра Фірташа та Валерія Хорошковського. Обидва пов'язані з Росією, зокрема, російськими спецслужбами, державними структурами та діяли в її інтересах [79; 80]. Тому поява такого продукту на телеканалі – не викликає подиву. Проте найбільшою загрозою було те, що телебачення – це завжди про масовість і, відповідно, показ «Вія» на телебаченні підвищував відсоток його переглядів у порівнянні з кінотеатрами. Таким чином, творці фільму отримували можливість впливати на частину українського суспільства і формувати певні стереотипні уявлення про українську культуру з допомогою цього фільму.

Щодо сюжету, то він побудований за повістю Миколи Гоголя «Вій» 1835 року. Варто зазначити, що хоч і авторами фільму вказано про його створення за однойменною повістю Гоголя, але він у порівнянні з твором має деякі відмінності. Стосуються вони певних персонажів та місцевості, де відбуваються події фільму. В іншому – фільм дотримується сюжетної лінії літературного твору. Також, варто додати, що повість Миколи Гоголя, за якою знятий фільм не є політично упередженою на відміну від, наприклад, того самого «Тараса Бульби», який мав другу, русофільську редакцію, створену Гоголем на вимогу царату і за котрою свій фільм зняв Владімір Бортко, хоч він і мав суттєві відмінності з повістю. Тобто, «Тараса Бульбу» знімали за літературним твором, який вже був політично заангажований. Натомість, тут ситуація інша. Сам літературний твір Гоголя не є антиукраїнським, тези такого характеру автори кінострічки додали вже, безпосередньо, у фільм.

Втілювали цей сюжет на екранах російські актори, які мають чітку антиукраїнську позицію. Алексій Чадов, відомий за вже згадуваною «Дев'ятою ротою», який є прихильником Владіміра Путіна, Алексій Петрухін, котрий підтримує окупацію Криму [81], Ігорь Жижикін, який підтримує окупацію Криму та брав участь у пропагандистських заходах проти України [82], Алексій Огурцов, який не тільки підтримував, а й брав активну участь в окупації Криму та пропагандистських заходах, спрямованих проти України [83], Анатолій Гущін, котрий підтримує анексію Криму [84], Алєг Тактаров, який заперечує російську агресію проти України та займається антиукраїнською пропагандою [85], Віктор Бичков, котрий підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських заходах проти України [86], Анна Чуріна, яка підтримує окупацію українських територій і заперечує російську агресію проти України [87] та інші. До знімань були також залучені іноземні актори – Емма Черна, Чарльз Денс та Джейсон Флемінг. Проте їх участь пояснюється тим, що вони знаходилися поза контекстом російсько-українських відносин.

Стосовно антиукраїнського змісту, то на перший погляд, наративи,

закладені творцями фільму, мали на меті розмити культурні межі, тобто показати конкретно не українську чи російську культуру, а створити ніби їх поєднання в одну «спільну», «братню» культуру, звісно, з певним домінуванням російської і натяком на відсутність унікальності української культури.

Проте, це лише з першого погляду. Насправді, росіяни хотіли показати «другосортність» або ж «відсутність» української культури. У фільмі жодним чином прямо не згадується, що події відбуваються в Україні. Це можна зрозуміти зі згадок про Київ, українські пісні та з образів козаків. Проблема полягає в тому, що вони зобразили козаків та київських семінаристів – пияками, які за першої нагоди напиваються – у фільмі таких сцен достатньо. Себто знову просування стереотипу про українців, які тільки те й роблять, що п'ють горілку і ні на що більше нездатні. Також, у багатьох фрагментах фільму козаки, семінаристи та інші персонажі розмовляють то російською, то впереміш російською з українськими словами або ж вимовляють російські слова з ніби українським акцентом. Це зроблено для того, щоб розмити мовну межу, показати, що української мови, як унікального явища не існує, що вона лише якийсь незрозумілий діалект російської.

Що цікаво, у цьому фільмі на противагу двом іншим російським стрічкам, таким як «Тарас Бульба» та «Піддубний», у яких присутні та згадуються козаки, автори не намагалися перетворити їх на частину російської історії. Навпаки, вони пішли іншим шляхом. Метою творців «Вія», найімовірніше, було сформувати в аудиторії, яка хоча б трохи асоціювала козацтво з Україною, чула у фільмі українські пісні, уявлення про українську культуру, в основу яких лягла теза – «ось така українська культура – з питущими козаками та семінарстами і не тільки ними, які розмовляють незрозумілою говіркою "русского языка"», причому ця теза проектувалася на всіх українців. Ось таку, як вже згадувалося вище, «другосортність» української культури на тлі російської, хотіли показати автори «Вія».

Окрім цього, будь-який російський фільм, у якому присутні якісь

духовні процесії не міг не супроводжуватися прославленням «русского православия». «Вій» не став винятком, адже Росія використовує церкву та релігію, як інструмент впливу в гібридній війні.

Фільм був спрямований здебільшого на російську аудиторію для формування її українофобської сутності, а в меншій мірі – на частину українського суспільства, яка перебувала в російському інформаційному полі, для культивування меншовартості. В підсумку Російській Федерації доволі успішно вдалося поширити тези, потрібні для ведення інформаційної війни проти України. Доказом цього є касові збори фільму, які свідчать, що «Вій» став найуспішнішим кінопродуктом Росії в 2014 році [88].

Не міг російський художній кінематограф оминати тему історії Русі, яка є сакральною для росіян та особисто для диктатора Путіна або ж, якщо говорити точніше – тему хрещення Русі. Фільмом, котрий розповідає про ці події є «Вікінг», знятий у 2016 році.

Режисером стрічки виступив Андрій Кравчук, вже відомий за іншою «історичною» кінокартиною «Адмірал». Сценаристами були Віктор Смірнов та Андрій Рубанов. Щодо першого, то з ним немає жодного інтерв'ю чи публічного висловлювання, у якому він виступав проти України та підтримував політику Росії, а от Андрій Рубанов написав максимально українофобську та антиукраїнську статтю, з якої зрозуміло, що він повністю підтримує агресію проти України [89]. Таким чином, персони режисера та одного зі сценаристів проливають світло на те, чому фільм вийшов росієцентричним та антиукраїнським.

Зважаючи на те, що фільм з таким змістом є ідеологічно важливим для диктатора Владіміра Путіна, очевидно, що доволі великий відсоток фінансування виробництва фільму був з державного бюджету РФ. Це, зокрема, підтверджує виділення з державної скарбниці Росії близько шістдесяти відсотків коштів від загальної суми кошторису фільму [90]. Іншу значну частину фінансування забезпечив, як не дивно, Фонд кіно [91]. Окрім цього, у виробництві фільму взяли участь кінокомпанія «Централ партнершип», яка

входить до складу державного «Газпром-медіа» [92], приватна кінокомпанія «Дирекція кіно», яка небагато, але все ж вклала кошти у фінансування «Вікінга» [93], кіностудія «ТриТе» путініста та імперця Нікіти Міхалкова, котра знімала «Піддубного, а також «Перший канал» – загальноросійський пропагандистський телеканал. Про їх участь зазначено в титрах на початку фільму.

Акторський склад фільму вже, здається, тенденційно складається з акторів, погляди яких співпадають зі змістом фільму, тобто є антиукраїнськими. Александр Устюгов, який підтримує окупацію Криму [94], Кіріл Плєтньов, який підтримує анексію Криму та брав участь в пропагандистських заходах проти України [95], Даніла Козловскій, котрий хоч і виступив проти вторгнення Росії в Україну в 2022 році, але підтримує окупацію Криму [96], Александра Бортіч, яка підтримує анексію Криму [97], Светлана Ходченкова, котра підтримує окупацію Криму та брала участь в її «легалізації» [98], Ростіслав Бершауер, який підтримує окупацію Криму [99], путініст та українофоб Ігорь Петренко, відомий за ролями в «Тарасі Бульбі» та «Ми з майбутнього 2», про які згадувалося вище, Вілєн Бабічев, котрий підтримує агресію проти України та окупацію українських територій [100], Ніколай Козак, котрий підтримує окупацію Криму [101], Владімір Єпіфанцев, який підтримує анексію Росією Криму [102] та інші.

Щодо сюжету, то він побудований, як пишуть самі росіяни, за «Повістю минулих літ» [103], проте це лише заяви, адже сюжет містить історичні недостовірності, перекручування та вигадки сценариста. Про це, зокрема, писав Василь Явір – автор рецензії на цей фільм: *«...творці фільму обрали ніби безпрограшний варіант, коли заявили, що просто екранізують текст «Повісті временних літ» — першого й класичного викладу історії Володимира. Але це виявилось лукавством. Чимало подробиць, яких не було в першій київській хроніці «добували», черпаючи інформацію чи то з пізніх життєвих текстів, чи то з вигадок історика Василя Татищева, чи то з вигадок власних. Наприклад, дружина Ярополка Святославича, брата Володимира, отримала,*

як у Татищева, ім'я Ірина. І це при тому, що в «Повісті временних літ» вона не має імені, а саме існування її — розстриженої черниці-грекині — історики небезпідставно ставлять під сумнів. Крім того, автори фільму суттєво продовжили життя київському воєводі Свенельду, котрий у «Повісті временних літ» зникає з історичної сцени ще до приходу Володимира до Києва...» [104]. Але це не дивно, таке трапляється у кожному російському «історичному» фільмі. Ці неточності є проблемою, проте не найбільшою, якщо зважати на загальний контекст фільму. Незважаючи на відсутність у стрічці конкретних антиукраїнських та українофобських тез і реплік персонажів, сам по собі «Вікінг» створений для того, щоб показати історію Русі без прив'язки до України, заперечити та відсторонити Київ, як центр руської державності. Це, зокрема, видно за тим як Київ зображений у фільмі — не як політичний центр Руської держави, а так як про це писав у тій ж рецензії Василь Явір: «...представлений у фільмі Київ — жалюгідне селище, до того ж осередок дикого поганства...» [104]. Окрім цього, автори фільму створили лінію Новгород-Полоцьк-Київ-Корсунь для того, щоб показати, як князь Володимир Святославич або ж як його називають росіяни — «русский князь Владимир» прийшов з Новгорода, який знаходиться на території сучасної Росії, спочатку захопив Київ, а потім Корсунь у Криму, де охрестився. Тобто, творці «Вікінга» хотіли показати зв'язок Росії з Кримом, що саме «русский» князь завоював Крим. Зважаючи на те, що на момент прем'єри фільму, півострів уже два роки був окупований Росією, ця теза ідеально лягала в тодішній зміст російської пропаганди, яка, очевидно, виправдовувала агресію.

Беззаперечно «Вікінг» був спрямований на внутрішню російську аудиторію. Поширення впливу кінострічки на українську аудиторію з очевидних причин було неможливим, що безумовно є позитивним для України. Щодо знову ж таки внутрішньої російської аудиторії, то автори фільму переслідували мету показати росіянам «правдиву історію Русі», яка є однією з основ сучасної російської ідеології та зв'язок Росії з Кримом, що «Крим завжди був російським» для того, щоб обґрунтувати окупацію Криму

та заручитися підтримкою російського суспільства в подальшій агресії проти України. Чи вдалося творцям фільму досягти мети? Відповідь – ствердна. Про це, зокрема, свідчать касові збори кінострічки, які перевершили кошторис «Вікінга» [105].

Фільмом, який вибивається з когорти раніше згадуваних у дослідженні кінострічок є «Крим» 2017 року. Причиною цього є те, що ідея зняти фільм надійшла від державної влади Росії – Міністерства оборони Російської Федерації, а саме міністра цього відомства Сергія Шойгу [106]. Саме це відрізняє «Крим» від попередніх фільмів – не режисер виступив з ідеєю створити його і звернувся до влади щодо фінансування, а навпаки – російська влада, яка потім і профінансувала цей фільм. Проте, існує ще одна відмінна від інших фільмів риса «Криму» – його стиль. Всі фільми, які аналізувалися раніше мали сюжети, у котрих містилися антиукраїнські тези, але вони не були основоположними складовими цих сюжетів, а лише додані опціонально. Натомість весь сюжет цього фільму є суцільною антиукраїнською тезою з відвертою брехнею.

Виробництвом фільму займалася кінокомпанія «Піманов і партнери», за, як вже згадувалося вище, фінансової підтримки державних структур Росії – Міністерства оборони, Міністерства культури, Фонду кіно та ін. Окрім них, до створення «Криму» долучилися державні медіахолдинг «Звезда» та пропагандистський «Перший канал» [107]. Ба більше, кінострічка отримала статус «національного фільму», який передбачав державну допомогу, контроль Міністерства культури за виробництвом, прокатом та перевагою над іншими фільмами під час показу [107].

Режисером, одним зі сценаристів та продюсером фільму був той самий засновник кінокомпанії, яка займалася виробництвом «Криму» Алексій Піманов. Другим сценаристом був Владімір Брагін, який підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських заходах проти України [108], проте його роль незначна, головну – відігравав Піманов, як і у створенні кінострічки загалом. Для пропозиції зняти фільм Алексея Піманова вибрали не випадково,

адже, окрім особистих взаємин з тогочасним міністром оборони РФ, він мав чималий досвід у сфері медіа, зокрема, виробництві продуктів на замовлення пропагандистського «Першого каналу» [109]. До того ж він не просто створив фільм на замовлення російської влади, а віддзеркалив у ньому свої погляди та позицію, так як сам підтримує окупацію Криму та займається антиукраїнською пропагандою [109].

Ролі у фільмі виконували актори, погляди яких відповідають його змісту. Роман Курцин, котрий підтримує окупацію Криму [110], Євгенія Лапова, яка теж підтримує окупацію півострова [111], Павел Крайнов, який підтримує окупацію Криму [112], Алексєй Комашко, який підтримує окупацію Криму та брав участь в спробах її «легалізувати» [113], Павел Трубінер, котрий підтримує окупацію Криму [114], Борис Щербakov, який підтримує окупацію Криму та вторгнення Росії в Україну у 2022 року [115; 116], Даніла Шевченко, котрий підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських діях проти України [117], Нікіта Зверєв, який підтримує окупацію півострова та брав участь в пропагандистських заходах проти України [118], Єлена Котельнікова, котра підтримує окупацію Криму та брала участь в спробах її «легалізації» [119] та інші.

Сюжет розповідає про Революцію Гідності та анексію Росією Криму. Як вже згадувалося вище сам сюжет є абсолютно антиукраїнським, проте є маркери, які вказують на конкретні тези кремлівської пропаганди про ці події. Уже на початку кінострічки подана довідка про контекст подій у фільмі, яку озвучує закадровий голос і в тексті йдеться про те, що «...в Криму, Луганській, Харківській, Донецькій, Одеській та інших областях південного-сходу України розпочалися мітинги, учасники яких відмовилися визнати результати державного перевороту в Києві...». В іншому фрагменті, який показує сутички протестувальників з «беркутівцями» та початок розстрілів учасників революції «невідомими снайперами», як говориться у фільмі, персонаж Нікіти Зверєва, який грав бійця львівського «Беркута» в розмові з головним героєм стрічки, якого зіграв Роман Курцин, сказав фразу: «...ти давай хлопче, йди

звідси, сьогодні розпочали працювати снайпери. У нас вже троє, все за схемою – і в нас, і в них, щоб натовп остаточно озвірів...». Фрази різні, але сенс – один. У них ідеться про те, що «Революція спланована і є державним переворотом задля усунення від влади Віктора Януковича», про що часто говорить Кремль. А спланована та організована вона «західними спецслужбами» або ж просто «колективним Заходом» з метою «завадити зближенню України та Росії, чого бажав Янукович». Ця теза є не те, що маніпуляцією чи викривленням подій, а відвертою брехнею, яка твердо закріпилася в російському інформаційному просторі.

Не обійшлося у фільмі без тези про відсутність зв'язку України з Кримом. В одній з перших сцен головні герої вперше зустрічаються в стародавньому місті Мангуп і в них зав'язується діалог. На питання персонажа Романа Курцина: *«що тут робиш?»*, персонажка Євгенії Лапової відповіла, що знімає кіно про Древню Україну, а далі була його фраза з відкритим здивуванням: *«в Криму?!»*.

У фільмі згадані також події під Корсунь-Шевченківським. Щоправда, зображені вони абсолютно викривлено. В одному з фрагментів фільму показано, як «злі націоналісти розправляються з кримськими антимайданівцями, шляхом вбивств та спалення їх живцем». Події на Черкащині насправді були, але не такі, як їх показує російська пропаганда, зокрема, цей фільм. Перебіг подій, склад їх учасників в «Криму» змінений, до того ж жодних жертв не було – про це говорили справжні учасники подій 2014 року та місцева поліція за результатами офіційного розслідування [120]. Тезу про ці події використовує Володимир Путін, обґрунтовуючи дії Росії під час захоплення півострова тим, що нібито «росіяни рятували кримчан від кровожерливих бандерівців» та «якби не РФ, події під Корсунь-Шевченківським могли статися й у Криму». Цілком типова теза для Росії – «ми захисники, а не загарбники».

З тезою про так званий «захист населення Криму» пов'язані інші фрагменти фільму. В одному з них, дивлячись репортаж на телевізорі, як

бійців львівського «Беркута» повернувшись в Львів, націоналісти змусили на колінах просили пробачення у львів'ян за свої дії на Майдані, персонаж Алексея Комашко говорить фразу: *«...а скоро вони сюди прийдуть, будуть з нас всіх українців робити...»*. В іншому фрагменті, на вокзалі в Севастополі зібралися чималий натовп місцевих жителів зі щитами та палицями. Головна героїня приїхавши на вокзал і запитавши, що відбувається, отримала відповідь: *«...поїзд з бандерівцями їде...»*. Тобто, притаманна теза для Росії про «злих націоналістів», які «от-от мали приїхати в Крим та чинити розправу з жителями Криму, бо ті не підтримували Майдан, себто державний переворот». І нарешті, ще один фрагмент наприкінці фільму показує знову ж таки хто «захищав жителів Криму» від загрози, згаданої в епізодах вище. Головна персонажка, яка за сюжетом не підтримує окупацію Криму, йде, а головний герой, якого зіграв Роман Курцин, їй услід говорить, що *«...одні прийшли вбивати, а інші – захищати...»*, під «захищати» маючи на увазі російські окупаційні війська.

Ще однією цікавою тезою є «Росія ніколи не нападає перша, вона не агресор, її завжди провокують» або «Росія завжди діє з добрими намірами», що, насправді, потрібно трактувати як перекладання відповідальності на когось іншого, найчастіше на жертву її нападу. У «Криму» епізоди з цими тезами наявні, не прямо показані, однак є. В одному з епізодів зображено основну базу Чорноморського флоту РФ в Севастополі, на якій вночі ведуть розмову троє російських офіцерів. Один з них розповідає, що «група українських націоналістів, тих самих, які вбивали антимайданівців під Корсунь-Шевченківським, готувала підрив одного з російських кораблів, з метою розпочати війну в Криму». Інший епізод показує, як ті ж самі «злі націоналісти захопили зенітно-ракетний комплекс С-300 ЗСУ, взявши в полон українського офіцера, який керував особовим складом цього комплексу та намагалися вдарити по аеропорту Бельбек, де вже на той момент були російські літаки, тим самим розпочати війну». Ці епізоди пов'язані одним сенсом, закладеним, авторами фільму – «Росія змушена була захищатися, так

як на неї готувався напад, а також захопила півострів щоби запобігти війні, яку хотіли розв'язати націоналісти і цим самим зробила добро жителям Криму». Щодо перекидання відповідальності на жертву нападу, то цими тезами творці фільму, хотіли показати, що саме Україна винна у нападі Росії, так як на її думку «державний переворот в 2014 році організували радикальні націоналісти, які потім прийшли до влади, а пізніше своїми діями спровокували РФ».

З упевненістю можна сказати, що «Крим» був спрямований на внутрішню російську аудиторію. Метою Російської Федерації було культивування в російському суспільстві «правдивої історії» подій 2014 року задля підтримки своєї агресивної політики щодо України. Проте, якщо говорити про реалізацію цього фільму, то спочатку вона була проблемною. «Крим» з бюджетом шість мільйонів доларів провалився в прокаті, не зібравши суми, котра хоча б покрила витрати на фільм [121]. Після цього Росія змінила стратегію просування цього фільму серед російської аудиторії і зосередилася на більш масовій платформі – телебаченні. З перервою у півтора року, відбулася прем'єра фільму на телеканалі «Звезда», котра була набагато успішнішою на противагу прокату в кінотеатрах. Фільм увійшов в п'ятірку найбільш рейтингових програм телеефіру, що засвідчило зацікавленість росіян щодо фільму [122]. Таким чином, РФ з допомогою телебачення все-таки змогла поширити серед російської аудиторії ідеї, які пропагував цей фільм.

Черговим фільмом з антиукраїнськими позиціями є стрічка «Союз порятунку» 2019 року режисера Андрія Кравчука, під керівництвом котрого були створені фільми «Адмірал» та «Вікінг». Сценаристами фільму були Нікіта Висоцкій, який підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських заходах [123] й Олег Маловічко, який підтримку агресивним діям Росії не висловлював, принаймні публічно. Проте, достатньо звернути увагу на тандем Андрія Кравчука, який зняв не один фільм з антиукраїнськими тезами та Нікіти Висоцкого з його українофобською позицією для розуміння чому в «Союзі порятунку» присутні антиукраїнські

ідеї.

Зніманням фільму займалися кінокомпанія «Дирекція кіно» та пропагандистський «Перший канал» за фінансової підтримки Фонду кіно, який забезпечив близько половини від суми кошторису фільму [124] та Міністерства культури РФ. Тобто, «Союз порятунку» черговий фільм, який отримав суттєву підтримку з державного бюджету Росії.

Сюжет «Союзу порятунку» розповідає про підготовку, перебіг та результати повстання декабристів в Санкт-Петербурзі у 1825 році. Хоча фільм розповідає про частину російської історії і не є повністю антиукраїнським – зміст такого характеру наявний лише в кількох епізодах, проте його сюжет втілювали на екранах актори, котрі підтримують агресивну імперську політику Росії, зокрема, війну проти України, окупацію українських територій та геноцид українців – Іван Колесніков [125], Антон Шагін [126], Павел Прілучний [127], Віталій Кіщенко [128], Александр Домоґаров [129], Алексей Гуськов [130], Александр Лазарєв [131], Міхаїл Єлісєєв [132], Кіріл Зайцев [133], Юрій Батурін [134] та багато інших.

Щодо, безпосередньо, України, то антиукраїнська теза у фільмі пов'язана з державним аспектом існування України. Неодноразово Україну в кінострічці називають «Малоросією», звісно, в контексті однієї з частин Російської імперії, але на початку багатьох сцен при зазначенні локації, де розвивалися певні події, творці фільму в титрах чітко вказують, що відбувалися вони в Україні та називають конкретні населені пункти, як-от Тульчин, Васильків, Мотовилівка або ж загалом Київська губернія. На перший погляд, вони суперечать самі собі – спочатку згадують «Малоросію», а потім вказують на існування ніби окремої держави. Проте, це лише здається. Насправді, існує певна логіка дій, тих, хто створював фільм. Найімовірніше, автори стрічки намагалися ототожнити «Малоросію» та Україну. Це, зокрема, можна простежити у двох сценах. В одній показано, як після заколоту одного з полків, офіцерам російської армії виносять вирок з цього приводу, в якому йдеться, що кількох офіцерів відправляють на службу в «Малоросію» без

права на відпустку та виходу у відставку, в іншій зображено цих же офіцерів з підписом місця, де вони знаходяться – «Україна. Київська губернія».

Задум авторів фільму, ймовірно, полягав у створенні інтерпретації, що так звана «Малоросія» – це і є Україна, а так як вона – це частина Росії, то відповідно, в згадку про Україну вкладено сенс – «частина Росії».

Ця теза, очевидно, була спрямована на внутрішню російську аудиторію для активізації підтримки агресивних дій проти України. На момент виходу фільму, пройшло п'ять років, як РФ вторглася в Україну, окупувавши частину її території і з допомогою цієї тези Росія могла «пояснити» росіянам «логіку» своїх дій – «ми не загарбники, а просто повертаємо своє», а «Україна – взагалі не держава», про це, зокрема, ще в 2008 році говорив Владімір Путін [135].

Чи вдалося Росії реалізувати «Союз порятунку» з такою тезою? Частково. Адже фільм з бюджетом більше шістнадцяти мільйонів доларів провалився в прокаті, не зібравши навіть суми, яка б покрила витрати на виробництво [136]. Втім, попри це, значна частина росіян подивилася фільм, тому не можна сказати, що для РФ він був повним провалом.

Не обділили увагою російські кінематографісти у цей період, мабуть, одну з найулюбленіших для них тем – «Великой отечественной войны». Фільмом, який розповідає про події цієї «войны» є стрічка режисера Алексея Сідорова «Т-34» 2019 року. Він також написав до неї сценарій. Публічні висловлювання Алексея Сідорова про підтримку політики Росії проти України в інформаційному просторі відсутні, проте, зважаючи на його подвійне амплуа в створенні цього фільму, можна припустити, що він в своїй професійній сфері, як мінімум, дотримується ідеологічної лінії Кремля.

Фільм, як і раніше згадувані, отримав державну фінансову підтримку від Фонду кіно [137], тим більше зважаючи на тематику кінострічки не дивно, що державний апарат РФ був зацікавлений в її створенні. Виробничим процесом головним чином займалася «Марс Медіа Ентертеймент» [138] в співпраці з «Амедіа Продакшн», пропагандистським телеканалом «Росія-1», який раніше брав участь в створенні «Піддубного», кіностудією «ТриТе» путініста Нікіти

Міхалкова, котра долучилася до знімань того ж «Піддубного» та «Вікінга», а також з кіностудією «Мосфільм».

Хоча особи акторів, котрі грали головні ролі менш важливі ніж їх персонажі у фільмі, але все ж грали їх актори, які підтримують російську агресію проти України та окупацію її територій, як-от Александр Петров [139], Віктор Добронравов [140] та Артур Сопельнік [141].

Сюжет фільму розповідає про протистояння екіпажу радянського танка «Т-34» з танкістами Третього Рейху. У фільмі наявні дві сюжетні лінії пов'язані з різним складом цього екіпажу. Варто зосередитися на першій частині сюжету, а саме на образах членів екіпажу «Т-34» з допомогою яких була сформована наявна у фільмі антиукраїнська концепція. Отож, механіком-водієм танка є білорус, який розмовляє білоруською мовою з домішками російських слів, заряджаючим танка є українець з прізвищем Кобзаренко, який розмовляє українською та цитує вірш Шевченка, навідником гармати є росіянин, а командує екіпажом ще один росіянин. Тобто, національний склад екіпажу формує тезу про те, як «братні народи разом воювали проти фашистів». З високою ймовірністю, автори фільму вклали в цю тезу саме міт про «братні народи», ідеями якого є «історичне братерство трьох народів» та «Росія – старший брат, а українці й білоруси – молодші», підтвердженням цієї, зокрема, є те, що командиром екіпажу був росіянин, а білорус та українець підпорядковувалися йому. Звісно, цей російський міт є антиукраїнським, адже заперечує існування українців, як окремого народу зі своєю державою та утверджує перебування українців в орбіті російського впливу.

Теза у фільмі в основі якої лежить цей міт ідеально лягає в російську ідеологічну риторику, аспектом котрої є твердження про те, що "Росія, як старший брат захищає Україну від Заходу, який бажає їй зла" і це вона використовує, як одне з виправдань свого вторгнення у Крим, на Донеччину та Луганщину в 2014 році.

Немає сумнівів, що фільм був спрямований на суто внутрішню російську аудиторію для пропагування теми «Великой отечественной войны» та

транслявання міту про «братні народи» з допомогою якого Росія виправдовувала перед своєю аудиторією «правильність» її дій проти України. Цим вона хотіла отримати підтримку агресії проти України серед російського суспільства. І беручи до уваги касові збори, можна з упевненістю сказати, що Росія не прогадала, а навпаки, абсолютно виграла, виділивши з державної скарбниці кошти на виробництво фільму. Адже, вони втричі перевищили кошторис фільму [137], що свідчить про величезний попит росіян на фільми з такою тематикою, а для РФ – слугує сигналом для фінансування таких кінострічок з антиукраїнським змістом.

Останнім фільмом в аналізі цього періоду є «Пригрів» 2021 року або ж коректніше буде вказати оригінальне найменування – *«Солнцепек»*. Цю кінострічку можна поставити в один ряд з фільмом «Крим», адже вона так само має чітко виражене пропагандистське спрямування, але на відміну від стрічки Піманова, сюжет *«Солнцепека»* є більш агресивним та жорстоким, найімовірніше, творці фільму мали на меті першочергово вплинути на емоції аудиторії. І хоча фільм цілком можна віднести в категорію неприхованої пропаганди, проте автори стрічки використовують художні прийоми, як-от побудову сюжету навколо історії сім'ї з Луганщини. Саме тому фільм охоплює межі теми дослідження і його варто розглядати, як джерело інформаційної війни проти України.

Так як фільм є яскраво пропагандистським, абсолютно українофобським та антиукраїнським, то, очевидно, що колектив, котрий працював над його створенням складався з імперців, путіністів, прихильників агресивної політики проти України. Режисерами фільму були Міхаїл Вассербаум та Максим Бріус. Перший – публічно підтримує агресію проти України, окупацію її територій та вбивство українців [142], другий – підтримує окупацію Криму, заперечує агресію проти України та брав участь в пропагандистських заходах проти України [143]. Сценаристом був Владімір Ізмайлов, який підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських заходах проти України [144], це, зокрема, зрозуміло, зважаючи на сценарій до *«Солнцепека»*. З

акторським складом же ситуація ідентична, варто лише звернути увагу на їх діяльність для розуміння того, що вони знімалися в антиукраїнському фільмі з власних ідеологічних міркувань, а не просто виконували свою роботу. Александр Бухаров – підтримує окупацію Криму [145], Маріна Денісова – підтримує окупацію Криму та брала участь в пропагандистських заходах проти України [146], Максим Дахненко – підтримка окупації півострова та заперечення російської агресії проти України [147], Алексей Кравченко, відомий за роллю в «Дев'ятій роті» – підтримує агресивну політику РФ, Владімір Ільїн, який грав у «Тарасі Бульбі» та «Піддубному» – підтримує окупацію українських територій, Андрей Терентьев – підтримує окупацію українських територій та заперечує російську агресію проти України [148], Євгеній Кузьмін – підтримує окупацію Криму та брав участь в пропагандистських заходах РФ [149], Александр Солоненко – підтримує окупацію українських територій, заперечує російську агресію проти України та брав участь в пропагандистських заходах [150], Светлана Терентьева – підтримує окупацію українських територій і заперечує російську агресію проти України [151] та інші.

Цікавою є ситуація з виробництвом та фінансуванням стрічки. Зніманням фільму займалися кінокомпанія «Паритет-фільм», створена за півроку до його прем'єри та невідома кінокомпанія «Аурус», яка раніше створювала «фільм-рекламу» про ПВК «Вагнера» [152]. Очільником ж останньої був Євгеній Прігожин, який, як припускається, і фінансував створення «Солнцепека» [153], адже у фільмі героїзуються «вагнерівці». Цілком ймовірно, що невідомі кінокомпанії, котрі займалися виробництвом кінострічки фінансував також Прігожин.

Фільм не отримав фінансової підтримки від державних структур РФ, як інші кінострічки в цьому дослідженні, що є дивним, оскільки, хоч і заявлено, що це фільм про «вагнерівців», однак вони присутні лише в одному епізоді, натомість майже весь сюжет – типові тези російської пропаганди, що, очевидно максимально вигідно та грає на руку Росії в інформаційній війні

проти України. Зважаючи на зміст фільму та те, що Прігожин був наближеною особою до Володимира Путіна, можна припустити, що Росія надала йому фінанси на створення фільму, але неофіційно. У будь-якому випадку, Росія стовідсотково виграла від появи «Солнцепека».

Як вже згадувалося раніше сюжет побудований навколо сім'ї з Луганщини та оповідає про війну на сході України, а саме як вона нібито розпочиналася в Луганській області. І цей сюжет наповнений класичними тезами російської пропаганди про ці події.

Уже на початку фільму в пролозі йдеться про «державний переворот в Україні», «Антитерористичну операцію, яка була прикриттям української влади для винищення мирного населення» та «геноцид російськомовного населення, а також про «добровольчі батальйони, які склалися з мародерів, кримінальників і націоналістів». Націоналістів навмисно додано в цей ряд, щоб створити негативну конотацію і асоціацію з першими двома категоріями. Тут же вказано про жертви війни на сході України у період 2014-2020 рр. з зазначенням 44 тисяч жертв серед цивільних, що значно завищено, адже є офіційні дані ООН, де йдеться, що загальна кількість жертв станом на січень 2019 року становить 40-43 тисячі, але включно з українськими військовими та сепаратистами, а не тільки цивільними [154]. Зроблено це з метою вплинути на емоції аудиторії, особливо, російської, адже твердження подано так, що жертви – це «наслідки обстрілів ЗСУ».

Після прологу йдеться, що «фільм базується на реальних подіях». Твердження є абсолютно брехливим, адже «реальні події» – це вигадка російської пропагандистської машини.

Далі в одному з фрагментів показано пункт постійної дислокації «добробатів», на якому знаходяться двоє місцевих жителів, які підтримують сепаратистів – в одного перерізані сухожилля на п'ятках, інший – дуже побитий та ув'язнений в клітці. Цим епізодом автори фільму відобразили тезу про так званих «українських карателів, які прийшли вбивати та катувати населення Донбасу», а «добробати» і є цими «карателями». Тобто, у фільмі

намагалися максимально демонізувати українські добровольчі підрозділи, які насправді з образами у кінострічці нічого спільного не мають.

Фільм про війну на сході України не міг обійтися без тези про «бомбардування ЗС України Донбасу» або «вісім років ЗС України обстрілювали Донбас». В кількох епізодах фільму зображено сцени, у яких «ЗС України та добровольчі батальйони обстрілюють міста та села Луганської області з мінометів, РСЗВ та авіації, вбиваючи цивільних», причому кадри з вбитими, а особливо дітьми, створені максимально відкрито для того щоб знову ж таки викликати в глядачів емоцію жаху через побачене на екрані та «залізти» в голову, створивши конструкцію – «ЗС України – обстріли – вбивство жителів Донбасу». Міф про «вісім років...» є мабуть найпопулярнішим в російській пропаганді про ці події. Очевидно, що ЗС України не обстрілювали населені пункти Донецчини та Луганщини і що цікаво, вже під час другого вторгнення Росії в Україну, російські пропагандисти самі спростували свою тезу про «обстріли на Донбасі», заявивши, що «...центр Донецька обстріляний вперше за вісім років...» [155].

В переліку популярних тез російської пропаганди є також твердження про «іноземних найманців на Донбасі» і в цьому фільмі воно наявне. В першій частині фільму показана сцена, у якій один з інструкторів, котрий тренує «добробати» розмовляє англійською, далі, вже наприкінці стрічки, епізод з «генералом НАТО, який радить українському командуванню як діяти проти сепаратистів» і нарешті кадри, у яких зображено та згадуються «найманці НАТО: поляки, балти, британці, канадці та американці, котрі летіли на борту «Іл-76» разом з українськими військовими на аеродром в Луганську, але борт був збитий ополченцями». Мета авторів фільму була одна – створити картину, яка показує, що «не Україна воює проти проросійських бойовиків, а ціле НАТО, ба більше найманці керують українськими військами, а всі їхні дії спрямовані проти Росії». Це твердження РФ використовувала для побудови тезису, що «Україна не має суб'єктності, є проксі Заходу та здійснює агресію проти населення Донбасу» та створення власного образу – «захисника цього

населення, який протистоїть цілому НАТО».

Цікаво що зі збиттям «Іл-76» пов'язана ще одна пропагандистська теза у фільмі. Збиття транспортного літака біля Луганська насправді було. В епізоді про ці події зображено як проросійські бойовики збивають літак, у якому нібито летіли «українські військові з найманцями НАТО». Проте, ця сцена не те що маніпуляція, а брехня, яка не відповідає дійсності. В 2014 році літак збили військові злочинці російської ПВК «Вагнера» за вказівкою з Генштабу ЗС Російської Федерації, а не так звані «ополченці». До того ж на борту були українські десантники, а не «найманці НАТО» [156]. Творці фільму, ймовірно, навмисно зробили акцент на тому, що літак збили «ополченці», а не «вагнерівці» для того, щоб просувати тезу, яку теж досить активно використовувала Росія – *«нас там нет»* з метою заперечити перебування російських окупаційних підрозділів на території Донецької і Луганської областей та наголосити, що на сході України саме «громадянська війна», а не протистояння України та РФ.

Як уже зазначено вище, члени ПВК «Вагнера» представлені в одному епізоді й у фільмі він кульмінаційний. За сюжетом, після збиття літака з українськими десантниками, ЗСУ обстріляли базу «ополченців» та рушили колоною до Луганського аеропорту, ліквідовувати тих самих «ополченців», які оточили аеропорт, проте з'являються «вагнерівці», які знищують РСЗВ, з яких ЗСУ розбили базу бойовиків, а також зупиняють колону, розстрілявши її і таким чином допомагають «ополченцям в протистоянні з військами київського режиму». Цей фрагмент героїзує воєнних злочинців – «вагнерівців» та створює їм позитивний образ «рятівників».

Немає жодних сумнівів, що «Солнцепек» був створений для внутрішньої російської аудиторії, а також для жителів окупованих Росією територій Донеччини та Луганщини, які її підтримують. І хоча Росія офіційно не фінансувала виробництво фільму, вона використовувала його для того, щоб сформувати образ «захисника населення Донбасу» від «кривавого київського режиму», який «влаштовував геноцид російськомовного населення на

Донбасі». Зображена авторами фільму «жорстокість добробатів та ЗС України», як-от «катування місцевих жителів та обстріли міст та сіл» дала можливість Росії через таку емоційну складову кінострічки отримати підтримку своїх дій проти України серед російського суспільства та сепаратистів.

Щодо стратегії просування ідей цього фільму, то Росія нічого нового не винаходила – його показали на телебаченні, яке, як вже неодноразово зазначалося у дослідженні, є більш масовим та ефективнішим у формуванні потрібних думок в аудиторії аніж кінотеатри. Варто додати, що прем'єра відбулася на цілодобовому пропагандистському телеканалі «НТВ», котрий до 2022 року був на третьому місці рейтингу телеканалів з найбільшим охопленням аудиторії [157].

2.3. Російські художні кінострічки періоду повномасштабної війни

У 2020 році до Конституції Російської Федерації були внесені поправки про «обнулення» президентських термінів диктатора Владіміра Путіна і, фактично, це дозволяло йому брати участь у виборах президента в 2024 і 2030 роках. Зважаючи на те як у Росії «демократично» проходять вибори, вже у той період було прогнозовано, що він залишиться при владі в РФ і, відповідно, вектор її агресивної імперської політики збережеться. Для України ж це означало продовження агресії Росії, географію та масштаби якої вона розширила, розпочавши повномасштабне вторгнення в Україну в 2022 році.

Почавши нову фазу бойових дій проти України, Росія звісно ж, як і в попередній період, не хтувала іншими складовими гібридної війни, як-от використання кібератак, розвідувально-диверсійних, енергетично-інфраструктурних та, очевидно, інформаційних операцій. Кіно ж своєю чергою не втратило актуальності для РФ як один інструментів здійснення інформаційних операцій проти України.

З приводу зміни акцентів російського художнього кіно у цей період, то у ньому зберігаються тези та ідеї попередніх, але окрім цього, з'являються

нові, пов'язані з новим етапом російсько-української війни, що відображають як Росія адаптує художнє кіно для власних інформаційних потреб у повномасштабній війні проти України.

Відмінністю цього періоду від попередніх є мала кількість художніх фільмів, виробництво яких фінансувала Росія. Причиною цього є не стільки невеликі часові межі для їх створення в порівнянні з попередніми періодами, скільки зосередження РФ на виробництві саме пропагандистських «документальних» фільмів та телевізійних продуктів. Незважаючи на це, є дві художні кінострічки на які варто звернути увагу в контексті дослідження цього періоду – «Свідок» та «Позивний "Пасажир"».

Перша кінострічка «Свідок» знята в 2023 році режисером Давідом Дадунашвілі, який виправдовує та інформаційно підтримує вторгнення Росії в Україну 2022 року [158], про це, зокрема, свідчить зміст фільму. Сценаристом був Сергій Волков – його позицію та погляди можна прослідкувати за тезами, закладеними в сценарій, окрім цього він підтримує окупацію українських територій та незаконно відвідував їх [159]. Вже вкотре підбір акторського складу відповідає змістові фільму. Головні ролі виконували, відомий за роллю в «Брат 2» Олександр Дьяченко, який виправдовує російську агресію проти України та підтримує окупацію українських територій [160], Карен Бадалов, котрий підтримує і виправдовує агресію Росії проти України [161] та інші.

Як і більшість фільмів цього дослідження, «Свідок» отримав державну фінансову підтримку від Міністерства культури РФ [162], а знімання проходили за підтримки Міністерства оборони РФ, про що свідчать титри на початку фільму. Державне фінансування кінострічки вчергове підтверджує потребу Російської Федерації в кінопродукті такого змісту для своїх цілей в інформаційній війні проти України.

Сюжет фільму розповідає про всесвітньо відомого скрипаля з Бельгії, який зі своєю менеджеркою приїжджають до Москви на музичний конкурс наприкінці зими 2022 року, де знайомляться з українським олігархом і на його запрошення прибувають в Київ, а опісля розпочинається повномасштабне

вторгнення Росії. Скрипаль залишається в Україні та стає свідком подій війни. Важливо наголосити, що хоч фільм і подається в художньому жанрі, проте сюжет стовідсотково має пропагандистське спрямування, адже у ньому вплетені тези російської пропаганди, створені до та після 24 лютого 2022 року.

Щодо безпосередньо антиукраїнського вмісту, то вже на початку фільму є епізод, у якому скрипаль, якого грав Карен Бадалов розмовляє зі своєю менеджеркою після перших вибухів вранці 24 лютого у Києві. У діалозі вона сказала, що Росія напавши на Україну, нічого не досягне, а НАТО її переможе. Скрипаль погодився, а потім поставив запитання, що буде з Україною, на це менеджерка відповіла – «на Україну всім байдуже». Цей епізод репрезентує російську пропагандистську тезу, яка, зокрема, зустрічається в тому самому «Солнцепек» і її суттю є твердження, що «Росія воює проти НАТО, а не з Україною», а також те, що «Україна нічого не вирішує, вона не існує як самостійна держава, а є маріонеткою Альянсу».

Далі за сюжетом між цими персонажами відбувається суперечка, в якій менеджерка називає українського олігарха – росіянином. Скрипаль заперечує це та говорить, що вони знаходяться в Україні й тут живуть українці, а не росіяни. Далі вона парирує його твердження фразою: «...*росіяни, українці, яка взагалі різниця...*». Не важко здогадатися, що в цей епізод сценарист вклав тезу про «один народ», яка є однією з основних в російській імперіалістичній риторичі.

У багатьох епізодах фільму зустрічається паплюження та перекиривлення українських національних гасел та української мови, що, очевидно, зроблено цілеспрямовано. Окрім цього, творці фільму вдаються до прийому, який уже не раз був використаний авторами кінострічок, згадуваних раніше у цьому дослідженні, змішування лексики російської та української мов для заперечення унікальності української мови. У фільмі таким «гібридом» розмовляють персонажі українських військових, цивільних та навіть мародерів. Мета авторів зрозуміла – створити враження, що «в Україні розмовляють українською, проте вона не є окремою мовою, а лише діалектом

чи говіркою російської».

Ще однією тезою, яка вже згадувалася в попередній період, є твердження про «жорстоких вбивць, якими є ЗС України». Але якщо, до прикладу, в тому самому «Солнцепек» вони згадувалися в контексті «обстрілів мирних міст та сіл Донбасу» і більш узагальнено, то в одному з фрагментів цієї кінострічки ЗСУ зображені уособлено через образи нібито «солдатів ЗС України, які грабують магазини електроніки, а також гвалтують та вбивають менеджерку скрипаля». Проте, далі за сюжетом з'ясовується, що це не солдати ЗСУ, а мародери переодягнені в форму з елементами однострою українського війська. Однак, у цьому епізоді навіть неважливо хто це був насправді – «українські солдати» чи «переодягнені мародери», тому що авторам фільму, насамперед було важливо акцентувати увагу на військовій формі з нашивкою українського прапора. Проблема полягає в тому, що пересічний росіянин на якого розрахований цей фільм, не буде розбиратися та аналізувати чи то «справжні українські військові» чи ні, а просто побачить військову форму з нашитим стягом і перша асоціація з таким образом – це «солдат Збройних Сил України». Саме з допомогою цього епізоду творці фільму намагалися демонізувати та дегуманізувати солдат ЗС України. До того ж не обійшлося в цьому епізоді без згадок про «неонацизм в Україні» – ще однієї тези, яку російська пропаганда культивує з 2014 року. Наприкінці сцени, у якій зображено вбиту менеджерку, показано мертве тіло «переодягненого мародера» з татуюванням герба Третього Рейху на грудях, причому знято цей фрагмент крупним планом. Ціль творців стрічки більш ніж очевидна – створити картину про нібито «українських солдатів-неонацистів, які гвалтують та вбивають цивільних». Варто додати, що це не єдиний епізод про «неонацизм в Україні», адже автори фільму зайшли далі в розвитку цієї тези.

Окрім тези про «солдатів ЗС України» без конкретної прив'язки до якогось підрозділу, велика частина фільму «присвячена» 12-й бригаді спеціального призначення «Азов» – одному з елітних підрозділів Сил Оборони України та бригаді, яку російську пропаганда намагалася чи не найбільше зі

всіх складових ЗСУ, дискредитувати та очорнити ще від початку його створення в 2014 році.

За сюжетом скрипаль потрапляє до пункту дислокації «Азову» в одному з сіл Київщини. Командиром підрозділу виявляється начальник охорони того самого олігарха, який запросив музиканта в Київ. Після побаченого вбивства своєї менеджерки скрипаль у розмові командиром, якого грав Александр Дьяченко, заявляє, що всі хто у військовій формі вбивці, внаслідок цього в них виникає конфлікт і персонаж Александра Дьяченка наказує своєму заступнику провести «екскурсію» скрипалю по базі. Натомість заступник спочатку катує самого скрипаля, а потім показує йому «катівні Азову, в яких знаходяться люди, ув'язнені в ямах та клітках», після цього приводить музиканта подивитися, безпосередньо, на катування одного з ув'язнених.

Як вже згадувалося вище, теза про «неонацизм в Україні» непоодинокі у фільмі. Всі інші епізоди, які репрезентують її, пов'язані саме з «Азовом». В одному з епізодів командир підрозділу тримаючи склянку та виголошуючи промову говорить фразу: *«перший тост за Голокост»*. Далі у цій же промові звучить інша фраза: *«...спротив нації залежить від ступеня єдності раси, яка базується на чистоті крові...»*, що резонує з сутністю расової ідеології нацистської Німеччини. Опісля промови крупним планом зображена «Майн Кампф» Гітлера на столі. В іншому епізоді, командир у розмові зі скрипалем цитує Адольфа Гітлера та показує його портрет в золотій рамці.

Комплекс цих тез про «Азов» був спрямований на дегуманізацію азовців та дискредитацію підрозділу з метою поширити їх серед російського суспільства. З допомогою них Росія створювала образ ворога в обличчі «нацистського Азову» та виправдовувала вторгнення в 2022 році «потребою денацифікувати Україну».

Загалом кінцівка фільму теж пов'язана з «Азовом», проте автори стрічки роблять акцент на іншому – подіях повномасштабної війни. В одному з епізодів командир «Азову» наказує зібрати всіх жителів на місцевому вокзалі для евакуації потягом, бо російські окупаційні війська прориваються до села.

Далі перед жителями на вокзалі він говорить, що з побратимами відправляється на перехоплення цих військ, натомість бійці просто сідають у машини та їдуть на захід, тобто в тил і у цей же момент зображено «удар української ракети по вокзалу». Очевидно, що це прямий натяк на удар окупаційними військами по вокзалу в Краматорську в квітні 2022 року, однак тут теза про «обстріл вокзалу в Краматорську саме Україною», в чому російська пропаганда відразу після обстрілу звинувачувала Україну [163].

В іншому епізоді, наприкінці фільму, скрипалю, який після всіх цих подій потрапив додому в Бельгію, запрошують на телебачення розповісти про пережите в Україні. Ведучий говорить про «злочини кремлівського режиму в Бучі й Краматорську» та одночасно з цим на екрані показують кадри «звірств та злочинності» цього режиму. Після цього він запитує скрипалю, як очевидця, чи може він розповісти про те, як все було насправді, про «злочини кремлівського режиму», які музикант бачив на власні очі. Скрипаль зі сльозами на очах відповів, що зможе розповісти правду, адже «внаслідок обстрілу він втратив слух, але не совість». В тезис «розповісти правду» у цьому епізоді вкладено твердження, що «всі ці злочини та звірства справа рук України, а не Кремля».

На такому «емоційному» моменті закінчується сюжетна лінія фільму та з'являються цинічні титри: *«удар по вокзалу в Краматорську, бомбардування пологового будинку та драматичного театру в Маріуполі, масові вбивства в Бучі, обстріли Донецька, Макіївки, інших населених пунктів – це криваві злочини, вчинені київським режимом, з метою звинуватити в них Росію та очорнити її в очах світової спільноти»*, а після цього не менш цинічні слова: *«фільм присвячений пам'яті усіх загиблих»*, яких РФ сама ж жорстоко вбила.

Тези про «злочини київського режиму» Росія використовує з метою перекладання відповідальності за них на жертву, тобто Україну та відбілювання репутації власної армії серед росіян.

Позитивним для України є те, що фільм абсолютно провалився в прокаті [164], а також відсутність його показу на телебаченні, що унеможливило

реалізацію фільму серед широкої аудиторії. Фільм був доступний в онлайн-кінотеатрах, але, у порівнянні з кінотеатрами та телебаченням, вони мають недостатньо аудиторії для ефективного поширення фільмів з таким змістом. Попри це, кінострічка є яскравим прикладом наскільки швидко Росія адаптує художній кінематограф для власних потреб в інформаційній війні проти України у даний період.

Другим фільмом цього періоду є «Позивний "Пасажир"» створений у 2024 році. Режисером та сценаристом стрічки був Ілья Казанков, який до створення фільму їздив на окуповану територію Донеччини показувати свої фільми, тобто брав участь в пропагандистських заходах проти України [165]. Сценарій ж написаний на основі роману російського письменника та політика Александра Проханова «Вбивство міст», який до того ж є імперцем і поділяє ідеї *«русского мира»* [166].

Фільм такого змісту не міг обійтися без акторів, які є прихильниками цього самого *«русского мира»*. У його створенні брали участь Антон Шагін і Віталій Кіщенко, відомі за ролями в «Союзі порятунку», які підтримують імперську політику Росії, Александр Михайлов, який грав у «Піддубному» та підтримує агресію Росії проти України, Сослан Фідаров, відомий за роллю в «Дев'ятій роті», який брав участь у вторгненні Росії в Україну в 2022 році та Сергій Горобченко, котрий публічно підтримував вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року [167].

Так як це черговий фільм, у створенні якого була зацікавлена Росія, то фінансувався він з державної скарбниці. РФ через Фонд кіно забезпечила більшу частину кошторису фільму [168].

Щодо сюжету фільму, то хоч він і знятий в 2024 році, але розповідає про події 2015 року. Його центральною фігурою є письменник з Москви, який дізнається, що його брат поїхав воювати на Донбас та зник безвісти. Він прямує на Донбас, де долучається до батальйону, в якому раніше перебував його брат, а пізніше бере участь в боях проти ЗС України на боці сепаратистів. Подібно до сюжету «Свідка», цей також має пропагандистське спрямування, в

основі якого лежать антиукраїнські тези.

Уже на початку фільму з'являється сцена у якій письменник, знаходячись у власній квартирі, вмикає телевізор, на якому три різні телеканали транслюють новинний сюжет про «порушення Україною Мінських угод та обстріли ЗСУ мирних міст Донбасу», потім інший епізод, у якому один із сепаратистів під звуки вибухів, теж говорить про «недотримання Україною Мінських угод». Тобто, типова теза російської пропагандистської риторики – звинувачення когось, у даному випадку України, в діях, які Росія сама ж вчиняла, адже це вона порушувала угоди, обстрілюючи українські війська та не відводячи важку техніку [169].

Також, у фільмі наявна теза про «захист населення Донбасу». В одному з фрагментів окупант, який приїхав з Росії «допомагати ополченцям», ідучи по селу, яке «обстріляли українські війська», говорить, що *«...інколи люди не можуть себе захистити, тому їх мають захищати інші, хоча б спробувати...»*. Зрозуміло, що йшлося про «Росію як єдину, хто може захистити населення Донбасу від жорстокої української армії». Саме цю, одну з небагатьох тез, Росія використовувала, як виправдання своїх дій в 2014 році.

Тезою, яка зустрічається в «Солнцепек» та «Свідок» і котрою не знехтували автори цього фільму є «ЗСУ обстрілюють міста та села Донбасу, вбиваючи цивільних». У кількох епізодах зображено як «українська авіація та артилерія стирає з лиця землі село на Донбасі». До того ж, окремими сценами показано, як «українські танки руйнують хати в цьому селі» та як «український танкіст з пістолета вбиває дитину». Знову ж таки, ця теза покликана демонізувати та дегуманізувати ЗС України, а також створити «загрозу» від якої «треба захистити донбаський народ».

Присутні у кінострічці тези, які неодноразово згадувалися в дослідженні, зокрема, у фільмах «Солнцепек» та «Свідок» – про «український неонацизм» та «Росія воює проти НАТО, а не України». Перша відображена у сцені, в якій письменник випадково зустрічається з українським військовим у селі, між ними стається перестрілка, внаслідок якої він вбиває українського

військового, а після, підійшовши до вбитого, бачить татуювання свастики у нього на грудях. Друга – в епізоді, у якому відбувається телефонна розмова ватажка сепаратистів з РФ та командувача українських військ, під час котрої другий говорить, що «...не з Україною воюєте, з Європою, з НАТО, з Америкою...».

У фільмі є також теза, яку російська пропаганда часто використовувала за період повномасштабної війни – «катування Україною російських військовополонених». Наприкінці фільму зображена сцена у якій після відбиття в «ополченців» і російських окупантів села, українські війська беруть у полон командира та кількох росіян. Після цього їх катують, виливаючи на голову гарячу смолу та цькуючи на них собаку, а одного з них вбивають зі стрілецької зброї. Така теза має на меті перекласти відповідальність за воєнні злочини з агресора Росії на жертву Україну, а також утворити інформаційний шум навколо воєнних злочинів Російської Федерації. Звісно, це відверта брехня російської пропаганди, адже саме Росія застосовує тортури та вбиває українських військових у полоні [170].

Окрім вище згаданих тез, творці фільму не обійшлися без пропагування російського імперіалізму, *«великой русской культуры»* і звісно ж без згадки про «утиски та дискримінацію російської мови в Україні», що як і «катування російських військовополонених» є вигадкою російської пропаганди, бо навіть більшість зросійщених українців вважають, що проблем з «утисками» російської мови в Україні немає [171]. Зокрема, останню тезу Росія використовувала, як одне з виправдань агресії проти України.

Кінострічка «Позивний "Пасажир"» подібно до інших фільмів у цьому дослідженні покликана виправдати війну Росії проти України для російського суспільства та забезпечити підтримку ним цієї війни.

Чи вигідно було Росії фінансувати цей фільм? Можна вважати, що так, адже, хоч він і провалився в прокаті [168], проте його транслювали на загальнодержавному пропагандистському телеканалі «Росія-1» [172], що значно підвищувало ефективність впливу фільму на російське суспільство.

Фінансуючи фільми з антиукраїнськими елементами, Росія мала одну мету – вплив на українське та російське суспільства, однак цілі цього впливу відрізняються. У випадку з українським суспільством, Росія намагалася шляхом формування у ньому потрібних для неї думок, ідей та наративів, створити сприятливе середовище для прямої агресії проти України та подальшого її розвитку. Щодо російського суспільства, то РФ так само намагалася нав'язати певні думки та ідеї, але для того, щоб обґрунтувати агресію проти України та отримати підтримку своїх дій серед російського суспільства. Проте, в обидвох випадках наслідки впливу російського кіно, очевидно, були різні.

РОЗДІЛ 3. НАСЛІДКИ ВПЛИВУ РОСІЙСЬКОГО КІНЕМАТОГРАФА ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНИ

3.1. Вплив російського кіно на українське суспільство

Росія створюючи фільми з антиукраїнською риторикою, намагалася вплинути на свідомість, емоції та думки українського суспільства, що значно полегшило б для неї ведення війни проти України. Адже, як уже зазначалося у дослідженні, кіно завдяки масовості та приналежності до мистецтва, має переваги над тим самим телебаченням. Зокрема, художнє кіно має більший вплив на людей, аніж, до прикладу, новини на телебаченні – таку думку висловила психологиня Лідія Смола: *«...художні фільми мають більший вплив з погляду пропаганди, аніж агітки чи новини, бо причаровують глядача певним сюжетом...»* [173].

Аналізувати наслідки впливу російського художнього кіно на українське суспільство варто крізь призму геополітичних змін, які відбулися в досліджуваній період, тобто в 2000-2025 рр., оскільки саме вони є тим чинником, який визначає успішність впливу російського кіно на українців.

В 2000 році до влади в Російській Федерація прийшов Володимир Путін та його оточення. Саме цей рік можна вважати початком системної гібридної агресії проти України, яка триває до сьогодні. Проте, перш за все варто зосередитися на періоді до 2014 року, тобто до першого вторгнення Росії в Україну.

Цей період характеризувався перебуванням більшості українського суспільства в російському інформаційному полі та значною кількістю російського кінопродукту в Україні, тобто Росія могла безперешкодно впливати на формування думок та ідей в українському суспільстві. За таких умов, РФ з допомогою таких фільмів як «Брат 2», «Тарас Бульба», «Ми з майбутнього 2», «Матч» та інших мала можливість формувати в українців штучний комплекс меншовартості, в основі якого лежала вищість Росії над Україною і, відповідно, «модерність» російської культури на противагу

«відсталості» української культури. Окрім цього, Росія у зазначений період з допомогою фільмів створювала спільний культурний та історичний простір, який заперечував існування окремої унікальної української держави та нації, натомість ніс у собі поняття «Україна – споконвічна частина Росії», «українці та росіяни – брати» та інші.

У підсумку, російські фільми були ефективним інструментом впливу на українське суспільство у цей період, адже більшість українців не розглядали Російську Федерацію як загрозу, чого, зокрема добивалася Росія, ведучи гібридну війну проти України.

Значні зміни відбулися в 2014 році. Переломним моментом став напад Росії – спочатку вторгнення в Крим, а потім на Донеччину та Луганщину. Саме ці події визначили спроможності російських фільмів у впливі на українське суспільство.

Природньо, що частина українського суспільства з початком російської агресії відмовилася від російського кінопродукту. Однак більшість українського суспільства все ще дивилася російські серіали та фільми, які транслювали українські телеканали і тим самим сприяли збереженню впливу Росії на українців навіть в умовах війни проти України. Про це досить лаконічно висловився громадський активіст Олексій Кляшторний: *«...Українські телеканали – виглядає, що так звані українські – фактично виступають нині агентами Кремля і президента Путіна. Вони зомбують громадян України в інтересах «величі Росії», звеличення всього московського і приниження й цькування усього українського...»* [174]. До прикладу, аналізований в дослідженні фільм «Вій» двічі транслювався на телеканалі «Інтер» в 2014 та 2018 роках.

Позитивним у період до 2022 року в контексті зменшення впливу російського кіно на українське суспільство було запровадження заборон на розповсюдження та трансляцію фільмів з антиукраїнською риторикою в 2014-2015 рр. У результаті такі фільми як «Брат 2», «Дев'ята рота», «Тарас Бульба», «Матч» та інші отримали заборону на показ в Україні. А в червні 2015 року

вступив у силу закон, який на законодавчому рівні заборонив трансляцію в Україні російських фільмів, вироблених після 1 січня 2014 року [175], що унеможливлювало в подальшому трансляцію телеканалами тих самих «Союзу порятунку», «Вікінга», «Т-34» та інших. А кінотеатрами і поготів, що очевидно та логічно в часи агресії Росії.

Такі заходи дали змогу частково обмежити вплив російських фільмів на українське суспільство в 2014-2022 рр. Саме певною мірою, а не повністю, адже російський вплив зберігався завдяки російським серіалам, які транслювали українські телеканали. Проте, російські серіали не є предметом цього дослідження і тому їх варто аналізувати окремо.

Кардинальні зміни відбулися в 2022 році, коли Росія розпочала повномасштабну війну проти України. Одним з наслідків цього стала повна заборона російських кіно- та медіапродуктів. До російських фільмів заборонених після 2014 року додалися ще й серіали, які, як вже згадувалося продовжували зберігати певний російський вплив на частину українського суспільства після початку агресії в 2014 році. Саме заборона серіалів дала можливість остаточно нівелювати будь-який російський вплив на українське суспільство. Варто зазначити, що важливу роль в цьому відіграло саме українське суспільство, яке в своїй більшості після нападу РФ відмовилося від споживання російського продукту загалом [176].

Таким чином, російське кіно мало найбільший вплив на українське суспільство у 2000-2014 рр., коли Росія з допомогою кіно змогла створити інформаційний простір для українців, у якому «РФ не є загрозою для України». Після початку війни Росії проти України російське кіно поступово втратило позиції, що з одного боку означало відсутність можливості формувати певні думки та наративи РФ серед українського суспільства, а з іншого – цю можливість надавали російські серіали, що сприяли збереженню певного впливу на українців. Лише з початком повномасштабної війни, подальшої заборони російських серіалів та фільмів, а також відмови абсолютної більшості українців від них, російське кіно остаточно втратило

важелі впливу на українське суспільство.

3.2. Вплив російського кіно на формування уявлень про Україну в РФ

Російське кіно відігравало одну з ключових ролей у підготовці російського суспільства до війни проти України. Його вплив був спрямований на формування серед росіян уявлень, думок та наративів, які обґрунтовували необхідність війни проти України для російського суспільства та забезпечили б ним підтримку дій Росії.

Багато фільмів, фінансованих Росією з 2000 року годували росіян токсичної ностальгією за імперською величчю, заперечували факт існування незалежної української держави та самостійної української нації, нормалізували війну тим самим мілітаризуючи російське суспільство та загалом прославляли *«величие российского государства»* [177]. Кожен з фільмів, створених у досліджуваний період, промивав мізки росіян, роблячи війну проти України прийнятною.

У «Брат 2» українці зображені як «злі бандерівці», а тому є «ворогами». Твердження про Крим у фільмі показує росіянам, що «Росія лише повертає, те що їй належить», а не порушує територіальну цілісність України. «72 метри» містить насмішку над незалежністю України та ідею про те, що «Україна може існувати лише як частина російської імперії». «Дев'ята рота» нормалізує війну та пропагує твердження про «братні народи» і «старшого брата». «Адмірал» показує «українців – зрадниками, через яких не вдалося зберегти єдиною російську державу». В «Тарасі Бульбі» українська історія подається як частина російської, а Україна як *«исконно русские земли»*. «Ми з майбутнього 2» демонізує український національно-визвольний рух та показує «нікчемність українців». «Матч» змальовує українців як «нацистських колаборантів», а це означає, що вони знову ж таки є «ворогами» для росіян та натякає на «маргінальність української культури». У «Піддубному» українська історія «належить» Росії та стереотипізуються українці. «Вікінг» показує росіянам

«справжню історію Русі» без прив'язки до України та ідею «походження російської державності». «Союз порятунку» утверджує ідею про «Україну як невід'ємну частину Росії». «Т-34» вчергове пропагує міф про «братні народи» та «триєдність слов'янських народів». А такі фільми як «Крим», «Солнцепек», «Свідок» та «Позивний "Пасажир"» зображують «українців – неонацистами», загалом показують «неонацизм в Україні» та дегуманізують українців, зокрема ЗС України. До того ж у всіх цих фільмах присутні елементи ксенофобії щодо українців за національно-культурною ознакою.

Ця когорта фільмів виховала не одне покоління росіян на російських імперських традиціях та створила в російському суспільстві уявлення про те, що війна проти України – це абсолютно нормально, ба більше вона необхідна для «захисту та добробуту Росії». Ідеї цих фільмів надали РФ беззаперечну підтримку свого суспільства у війні проти України. Окрім цього, частина російського суспільства пішла воювати проти України у складі окупаційної армії, бомбардуючи українські міста і села та вчиняючи геноцид на окупованих територіях. Тобто, російське кіно не тільки сформувало світогляд росіян, який базувався на імперіалізмі та ненависті до українців, а спонукало до дій – брати зброю в руки та йти воювати проти України. Яскравим прикладом цього є напис: *«в чому сила?»* з фільму «Брат 2» на російській армійській машині, яку знищили українські військові в березні 2022 року [178].

3.3. Шляхи протидії інформаційній агресії РФ

Російське кіно в Україні в найближчому майбутньому – перспектива дуже малоімовірна або ж взагалі не можлива, з очевидних причин. Проте, говорячи про інформаційну війну Росії проти України, варто не забувати, що вона йде не тільки у кінематографі. Росія веде інформаційну війну проти України також з допомогою пропаганди, створення контенту в інтернеті, на мультимедійних платформах та в соціальних мережах з метою розхитати українське суспільство в умовах війни. До того ж вона витрачає на це

величезні кошти, роблячи ставку на подальше ведення цієї війни [179]. Тому важливо розглянути шляхи протидії інформаційним загрозам з боку Російської Федерації.

Як вже згадувалося російське кіно в найближчому майбутньому не потрапить в інформаційний простір України, однак в РФ є інструменти з допомогою яких вона може поширювати потрібні для неї думки в українському суспільстві. Одним з інструментів протидії цьому може стати українське кіно. Україна здатна виробляти фільми з власними національними ідеями і на протигагу російським формувати свій національний наратив, адже для цього є сприятливі умови. По-перше, відсутність російського кінопродукту в Україні, який раніше був перешкодою для розвитку українського кіно, а по-друге суспільний запит на український культурний продукт. Натомість є також проблема – фінансування. В умовах динамічної війни важко виділити достатньо коштів на виробництво фільмів, адже більша частина державного бюджету йде на потреби України в обороні. До того ж знімальний процес фільмів не може бути повноцінним через окупацію частини території України, бойові дії та часті повітряні атаки Росії. Тому українське кіно має потенціал стати ефективним інструментом протидії російським інформаційним загрозам у майбутньому.

Одним з ефективних шляхів протидії Росії в інформаційній площині може бути фінансування державою громадських організацій та медіа, які займаються контрпропагандою та розвінчуванням міфів задля збільшення їх ресурсів і, відповідно, підвищення ефективності в протидії російській інформаційній агресії. В Україні є багато проєктів, які займаються протидією російській пропаганді, але вони діють на громадських або волонтерських засадах, а тому досить часто функціонують на ентузіазмі окремих людей з мінімальним залученням коштів. Зокрема, це такі проєкти як «StopFake» – організація, яка з 2014 року займається викриттям та спростовуванням неправдивої інформації про Україну, а пізніше перетворилася на інформаційний хаб, основною діяльністю якого є аналіз кремлівської

пропаганди й методів впливу Росії на Україну та інші держави; «Детектор медіа» – одне з найбільших українських медіа та аналітичний центр. Окрім основної діяльності, як медіа, центр займається протидією російській пропаганді; «PR Army» – організація, яка утворилася після початку повномасштабного вторгнення. Вона об'єднала багатьох українських комунікаційників для протистояння російській брехні та дезінформації. А також «LetsData» – організація, яка займається ідентифікацією російської дезінформації та аналізом дезінформаційних кампаній [179]. Залучення державних коштів у діяльність цих та інших організацій розширить їх ресурсну базу та сприятиме ефективній протидії російській брехні.

Ще одним шляхом протидії російським інформаційним загрозам є посилення відповідальності в юридичній площині. На сьогодні в Україні є закони про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора [180]. Проте, це лише зміни до вже існуючих законів, які досить часто є вузькоспеціалізованими та застарілими і не відповідають сучасним потребам. Створення нового законодавства спрямованого саме на боротьбу з сучасними інформаційними викликами з боку Росії з чітко встановленими межами відповідальності від штрафу до кримінального кодексу за розповсюдження інформаційного продукту держави-агресора, а також нагляд за дотриманням цього законодавства стане ефективним інструментом в протидії інформаційній війні РФ.

Ефективним інструментом протидії інформаційній агресії РФ є впровадження системної медіаосвіти та медіаграмотності, з допомогою яких можна формувати критичне мислення в суспільстві, пояснювати як створюються і використовуються пропагандистські продукти проти України та які методи Росія використовує для інформаційного впливу на українське суспільство. Причому важливо реалізовувати цю концепцію як серед молодого покоління – учнів та студентів, так і серед старшого. Адже, суспільство, котре вміє критично осмислювати та аналізувати інформацію, яка надходить ззовні

може стати визначальним чинником в протистоянні з Російською Федерацією. Позитивною стороною цього є те, що концепція не є новою для України, а поступово впроваджується з 2010 року, зокрема її оновлена редакція була створена в 2016 році [181]. Проте, існує низка проблем, які гальмують повноцінне впровадження та функціонування цієї концепції: несистематичне впровадження медіаосвіти в освітній сфері, зокрема в загальноосвітніх навчальних закладах та університетах, складність впровадження медіаосвіти серед старших вікових груп українського суспільства, відсутність платформ для медіаосвіти, а також підготовка кадрів, які будуть впроваджувати цю концепцію, зокрема в освіті та серед старшого населення [182]. Звісно вирішення цих проблем потребує ресурсів. Тому фінансування та розвиток медіаосвіти та медіаграмотності має бути одним з пріоритетних напрямків в протидії російським інформаційним загрозам.

Важливим напрямком протидії інформаційним загрозам з боку РФ може бути створення єдиного органу, який буде боротися з ними. Наразі в Україні є два центри, які займаються інформаційною безпекою – Центр протидії дезінформації та Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Перший – робочий орган Ради національної безпеки та оборони, основою діяльності якого є здійснення заходів щодо протидії загрозам національній безпеці та інтересам України в інформаційній сфері, а другий – урядова організація, утворена при Міністерстві культури та інформаційної політики України, завданням якої є протидія інформаційним загрозам та дезінформації. Хоча ці центри мають один напрямок діяльності, проте вони підпорядковуються різним державним структурам та діють окремо. В протидії ж інформаційній війні РФ важливою є системність, тому логічним буде створення єдиного центру на базі вже функціонуючих – органу з багатьма спеціалізованими відділами й великим штатом працівників та стабільним фінансуванням, який буде протидіяти РФ в інформаційній площині.

Таким чином, існує багато шляхів протидії російським інформаційним загрозам, проте найефективнішим буде їх комплексна реалізація в

інформаційному протистоянні з Російською Федерацією.

ВИСНОВКИ

Інформаційна складова є однією з основних гібридної війни. Вона має дві сторони: перша – добування розвідувальної інформації, дезінформування, фізичне руйнування інформаційних ресурсів, зараження комп'ютерними вірусами, проникнення в інформаційні мережі, а друга – вплив на свідомість, емоції, мислення та поведінку людей, тобто інформаційна війна забезпечує вплив однієї держави на інтелектуальний потенціал іншої, дає можливість поширювати в суспільстві потрібні думки та погляди, змінювати традиційні основи держави задля її захоплення.

Інформаційна війна має мету, сутність якої полягає в дезорганізації противника та заміни його системи цінностей на систему цінностей вигідних державі, яка розпочала агресію; спрямування на конкретні об'єкти – соціальну структуру суспільства, свідомість громадян, політичну систему держави та інші; характеристики, основними з яких є розмиття концепції правди, багатооб'єктність, багатоаспектність, масштабність ураження, низька вартість, латентність, невичерпність інформаційних ресурсів та використання ресурсів противника; принципи, на яких вона ґрунтується – принцип відповідності цілям, зосередження сил у вирішальному місці та у вирішальний момент, завчасної підготовки сил та засобів, принцип високої активності та узгодженого застосування різних типів сил і засобів, принцип раптовості дій та інші. Окрім цього, інформаційна війна має зброю, тобто інструменти за допомогою яких вона реалізується. Одним з таких інструментів є кіно.

Кіно має властивість впливати як на одну людину, так і на ціле суспільство, що в масштабах держави є серйозною загрозою. Кіно може впливати на суспільство приховано, подаючи певні думки в обгортці, а не прямо, як це робить телебачення; з допомогою стирання межі між реальністю та вигаданими сюжетами фільмів, внаслідок чого аудиторія сприймає за правду вигадану історію на екрані та надає кінематографістам широке поле для маніпуляцій; через відсутність формату, що дає можливість впливати на

емоції глядачів; через наочність, тобто поведінку персонажів, коли аудиторія приймає цінності й думки того чи іншого кіноперсонажа та крізь призму неосвіченості глядачів, які не спроможні критично осмислювати інформацію подану фільмами. Окрім цього, перевагою кіно над іншими джерелами інформації є його масовість, яка дає можливість ефективно формувати певні культурно-ідеологічні установки в аудиторії.

Російська Федерація завдяки цим впливам використовує кіно як інструмент інформаційної війни проти України, а її джерелом є російське художнє кіно. У фільмах «Брат 2», «72 метри», «Дев'ята рота», «Адмірал», «Тарас Бульба», «Ми з майбутнього 2», «Матч», «Піддубний», «Вій», «Вікінг», «Крим», «Союз порятунку», «Т-34», «Солнцепек», «Свідок» та «Позивний "Пасажир"» наявні елементи інформаційної війни проти України. Найчастіше у цих кінострічках зустрічаються антиукраїнські тези про територіальні претензії до України щодо Криму та *«исконно русских земель»*, міфи про «братні народи» і «старшого брата», заперечення існування української державності, зображення учасників українського національно-визвольного руху різних періодів, як «зрадників», привласнення, дискредитація та спотворення української національної історії, твердження про «маргінальність або другосортність української культури», про «українців – неонацистів», «неонацизм в Україні» та дегуманізація українців. Також, у цих фільмах наявні брехня та маніпуляції щодо Революції Гідності, анексії Криму та російсько-української війни. Окрім цього, в них містяться ксенофобія щодо українців та їх стереотипізація.

З допомогою цих фільмів Росія мала на меті вплинути на українське суспільство, виховавши меншовартість та створити середовище в якому «РФ не є загрозою для України». Проте, цей вплив не був сталим. Найбільш піковим він був у 2000-2014 рр., потім поступово зменшився після 2014 року, а після 2022 року зійшов нанівець, що унеможливило будь-який вплив на українське суспільство.

Абсолютно інша мета в Росії була щодо російського суспільства.

Фінансуючи фільми з антиукраїнськими та українофобськими підтекстами, Росія «годувала» росіян токсичною ностальгією за імперською величчю та прославляла «величие российского государства», заперечувала існування незалежної української держави та нації, виправдовувала та нормалізувала війну проти України, формувала уявлення про українців та Україну, виховуючи російське суспільство в ненависті, ворожості та зверхності до українців як нації, до держави Україна задля мобілізації підтримки агресії проти України, російської імперської політики та спонукання росіян іти на війну проти України.

Попри втрату впливу кіно, Росія не припиняє вести інформаційну війну проти України. Важливим завданням є визначення шляхів протидії інформаційним загрозам з боку РФ. Такими напрямками протидії можуть бути власне кіновиробництво з допомогою якого можна формувати власні національні наративи на протигагу російським, фінансування державою громадських організацій та медіа, які займаються контрпропагандою та розвінчуванням міфів задля збільшення їх ресурсів і, відповідно, підвищення ефективності в протидії російській інформаційній агресії, створення нового жорсткішого законодавства спрямованого на боротьбу з сучасними інформаційними викликами з боку Росії з чітко встановленими межами відповідальності за розповсюдження інформаційного продукту держави-агресора та наглядом за дотриманням цього законодавства, впровадження та розвиток медіаосвіти й медіаграмотності серед різних вікових груп українського суспільства, особливо в освітній сфері – школах та університетах, а також створення єдиного органу з багатьма спеціалізованими відділами, штатом працівників та стабільним фінансуванням, який буде займатися інформаційною безпекою в масштабах держави.

Найефективнішим в інформаційному протистоянні з РФ буде комплексна реалізація цих шляхів протидії російським інформаційним загрозам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 494 с. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004891 (дата звернення: 07.07.2025)
2. Узденова Ю. М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2024. № 4. С. 172–179. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/28.pdf (дата звернення: 07.07.2025)
3. Худолій А. О. Інформаційна війна 2014–2022 рр. : монографія. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2022. 208 с. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8754/1/12.pdf> (дата звернення: 08.07.2025)
4. Кацуба М. Художнє кіно як засіб формування масової політичної свідомості. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1–2. С. 136–144. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/katsuba_hudozhne.pdf (дата звернення: 10.07.2025)
5. Фісенко Т. В. Кінематограф у формуванні громадської думки. *Обрії друкарства*. 2020. № 1 (8). С. 205–223. URL: <https://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/190102/193809> (дата звернення: 10.07.2025)
6. Виктор Сухоруков: «За Севастополь гadi уже ответили». *МК.RU*. 2014. URL: <https://web.archive.org/web/20160905121125/http://crimea.mk.ru/articles/2014/09/25/shut-igrayushhiy-korolyami.html> (дата звернення: 13.07.2025)

7. Актер Сухоруков: «Обеими руками поддерживаю решение президента о признании республик Донбасса». *ФАН*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220318074152/https://riafan.ru/1612683-akter-sukhorukov-obeimi-rukami-podderzhivayu-reshenie-prezidenta-o-priznanii-respublik-donbassa> (дата звернення: 13.07.2025)
8. Олигархи защитят Россию от авторитаризма. *Lenta.ru*. 2000. URL: <https://web.archive.org/web/20240602063109/https://lenta.ru/news/2000/08/08/totalitarianism/> (дата звернення: 13.07.2025)
9. Маковецкий Сергей Васильевич / Маковецький Сергій Васильович / Makovetskij Sergej Vasilevich. *Миротворець*. 2020. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/makoveckij-sergej-vasilevich/> (дата звернення: 13.07.2025)
10. В Україні заборонили фільм «Брат-2» і ще два російських серіали. *LIGA.net*. 2015. URL: https://web.archive.org/web/20210602213905/https://ua-news.liga.net/culture/news/v_ukra_n_zaboronili_f_lm_brat_2_shche_dva_ros_yskikh_ser_ali (дата звернення: 13.07.2025)
11. Хотиненко Владимир Иванович. *ТАСС — Энциклопедия*. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20231126104732/https://tass.ru/encyclopedia/person/hotinenko-vladimir-ivanovich> (дата звернення: 13.07.2025)
12. Деятели культуры России поддержали Путина по Крыму. *BBC News Русская служба*. 2014. URL: https://www.bbc.com/russian/russia/2014/03/140312_russian_artists_letter (дата звернення: 13.07.2025)
13. «Поедем, постреляем?»: как российские звезды эстрады и кино вводят войну в моду и почему они это делают. *Продолжение следует*. 2022. URL: <https://prosleduet.media/syuzhety/poedem-postrelyaem/> (дата звернення: 13.07.2025)
14. Российские артисты, которые поддержали Украину: Мягков, Джигарханян, Гармаш, Басилашвили. *Delfi*. 2014. URL: <https://www.delfi.lt/ru/abroad/russia/rossiyskie-artisty-kotorye-podderzhali->

- [ukrainu-myagkov-dzhigarhanyan-garmash-basilashvili-64262292](#) (дата
звернення: 13.07.2025)
15. Скандальний уход из «Современника», поддержка СВО: где сейчас Сергей Гармаш. News.ru. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20240129102159/https://news.ru/show-business/skandalnyj-uhod-iz-sovremennika-podderzhka-svo-gde-sejchas-sergej-garmash/> (дата звернення: 13.07.2025)
16. ЦИК зарегистрировал еще около 200 доверенных лиц Путина на выборах президента РФ. Интерфакс. 2024. URL: <https://web.archive.org/web/20240129102159/https://www.interfax.ru/russia/942388> (дата звернення: 13.07.2025)
17. Российским актерам Кориковой, Баршаку и Ливанову запретили въезд в Украину. Коротко про. 2020. URL: <https://kp.ua/culture/659186-rossyiskym-akteram-korykovoï-barshaku-y-lyvanovu-zapretyly-vezd-v-ukraynu> (дата звернення: 13.07.2025)
18. «Другого пути нет...»: Заслуженный артист РФ Игорь Ливанов — о мобилизации, гордости за Россию и ненависти. Stolica-s.su. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20230512002329/https://stolica-s.su/archives/352324> (дата звернення: 13.07.2025)
19. Среди лиц, уже под санкциями: Матвейчук Глеб Алимович. Война & Санкции. 2022–2023. URL: <https://web.archive.org/web/20230326121707/https://sanctions.nazk.gov.ua/ru/sanction-person/22776/> (дата звернення: 13.07.2025)
20. Полицеймако Михаил Семёнович / Поліцеймако Михайло Семенович / Politsejmako Mihail Semyonovich. Миротворець. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/policejmako-mikhail-semyonovich/> (дата звернення: 13.07.2025)
21. «Перший канал» РФ. Вікіпедія. 2025. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB(%D0%A0%

- [D0%BE%D1%81%D1%96%D1%8F\)#cite_note-1](#) (дата звернення: 13.07.2025)
22. НЕК з питань захисту суспільної моралі не рекомендує до показу українським телеканалам російський фільм «72 метри». *Детектор медіа*. 2009. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/45878/2009-05-28-nek-z-pytan-zakhystu-suspilnoi-morali-ne-rekomenduie-do-pokazu-ukrainskym-telekanalam-rosiyskyy-film-72-metry/> (дата звернення: 13.07.2025)
23. Бондарчук Фёдор. *Lenta.ru*. 2010. URL: <https://web.archive.org/web/20100129051137/https://lenta.ru/lib/14159852/> (дата звернення: 14.07.2025)
24. Российские артисты поддержали агрессию Путина против Украины. *Главком*. 2014. URL: <https://glavcom.ua/news/170894-rossijskie-artisty-podderzhali-agressiju-putina-protiv-ukrainy-spisok.html> (дата звернення: 14.07.2025)
25. Бондарчук Фёдор Сергеевич / Бондарчук Федір Сергійович / Bondarchuk Fyodor Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bondarchuk-fyodor-sergeevich/> (дата звернення: 14.07.2025)
26. «Все это была моя Родина. Это и в меня стреляют тоже» Артур Смольянинов в ютьюб-шоу «Скажи Гордеевой» — о войне в Украине и встрече с Путиным. *Meduza*. 2022. URL: <https://meduza.io/feature/2022/04/29/vse-eto-byla-moya-rodina-eto-i-v-menya-strelyayut-tozhe> (дата звернення: 14.07.2025)
27. Чем пахнет от Путина, как сыграть тирана и почему театр разочаровывает. *Радио Свобода*. 2024. URL: <https://www.svoboda.org/a/chem-pahnet-ot-putina-kak-sygratj-tirana-i-pochemu-teatr-razocharovyyvaet/33082352.html> (дата звернення: 14.07.2025)
28. Смольянинов Артур Сергеевич / Смол'янінов Артур Сергійович / Smolyaninov Artur Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL:

<https://web.archive.org/web/20191211023620/https://myrotvorets.center/criminal/smolyaninov-artur-sergeevich/> (дата звернення: 14.07.2025)

29. Постановление ЦИК РФ № 96/767-6 от 6 февраля 2012 года «О регистрации доверенных лиц кандидата на должность Президента Российской Федерации Владимира Владимировича Путина». *Официальный сайт Центральной избирательной комиссии Российской Федерации (ЦИК РФ)*. 2012. URL: https://web.archive.org/web/20121226233432/http://www.cikrf.ru/law/decrees_of_cec/2012/02/06/Zp12767.html (дата звернення: 14.07.2025)
30. Крюков Константин Витальевич / Крюков Костянтин Віталійович / Kryukov Konstantin Vitalevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kryukov-konstantin-vitalevich/> (дата звернення: 14.07.2025)
31. "Я выбрал этот путь и буду идти до конца": Актер фильма "9 рота" Сослан Фидаров - о том, почему важно воспитывать настоящих мужчин. *Российская газета*. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20230705053430/https://rg.ru/2023/02/23/moia-9-ia-rota.html> (дата звернення: 14.07.2025)
32. "Сильно буду бить": звезда "9-й роты" Сослан Фидаров обратился к Смольянинову из окопа. *Российская газета*. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20230328131753/https://rg.ru/2023/01/30/silno-budu-bit-zvezda-9-j-roty-soslan-fidarov-prizval-smolianinova-ne-vozvrashchatsia.html> (дата звернення: 14.07.2025)
33. Баширов Александр Николаевич / Баширов Олександр Миколайович / Bashirov Aleksandr Nikolaevich. *Миротворець*. 2014. URL: <https://web.archive.org/web/20210627130520/https://myrotvorets.center/criminal/bashirov-aleksandr-nikolaevich/> (дата звернення: 14.07.2025)
34. Кравченко Алексей Евгеньевич / Кравченко Олексій Євгенович / Kravchenko Aleksej Evgenevich. *Миротворець*. 2019. URL:

- <https://myrotvorets.center/criminal/kravchenko-aleksej-evgenevich/> (дата звернення: 14.07.2025)
35. «Дев'ята рота». *Вікіпедія*. 2025. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/9_%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B0_\(%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BC\)#%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96](https://uk.wikipedia.org/wiki/9_%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B0_(%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BC)#%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96) (дата звернення: 14.07.2025)
36. «Не знаю, що в Чечні було, але тут взагалі...». НВ зібрав найбільш шокуючі телефонні зізнання окупантів. *NV*. 2022. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/okupanti-v-rozmovah-z-rodichami-zhaliyutsya-na-veliki-vtrati-50227030.html> (дата звернення: 14.07.2025)
37. Фільми з Пореченковим заборонили. Канали просять просіяти продукцію РФ. *Українська правда*. 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/11/4/7043174/> (дата звернення: 14.07.2025)
38. Кіно для маленьких. *Контракти*. 2006. Вип. № 20. URL: <https://web.archive.org/web/20171011185830/http://archive.kontrakty.ua/gc/2006/20/7-kino-dlya-malenskikh.html?lang=ua> (дата звернення: 14.07.2025)
39. 9 рота 2005. *upost.mirfilm.net*. 2005. URL: <https://upost.mirfilm.net/3968-kino-9-rota-2005.html> (дата звернення: 14.07.2025)
40. Рота, підйом! *Кіно-Коло*. 2005. URL: <https://web.archive.org/web/20170306062922/http://kinokolo.ua/interviews/47/> (дата звернення: 14.07.2025)
41. Хабенський Костянтин Юрійович / Хабенський Константин Юрійович / Habenskij Konstantin Yurevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://web.archive.org/web/20190119121833/https://myrotvorets.center/criminal/khabenskij-konstantin-yurevich/> (дата звернення: 14.07.2025)

42. Хабенский отменил несколько спектаклей МХТ из-за Украины, где "каждый день гибнут люди". *BBC News Русская служба*. 2022. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-62768328> (дата звернения: 14.07.2025)
43. «Нет нормальных людей, поддерживающих это»: кто из мировых и отечественных знаменитостей выступил против войны. *Росбалт*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220225203536/https://www.rosbalt.ru/like/2022/02/25/1946012.html> (дата звернения: 14.07.2025)
44. Боярская Елизавета Михайловна / Боярська Лизавета Михайлівна / Boyarskaya Elizaveta Mihajlovna. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/boyarskaya-elizaveta-mikhajlovna/> (дата звернения: 14.07.2025)
45. Бєроєв Єгор Вадимович. *Війна & Санкції*. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20230313053113/https://sanctions.nazk.gov.ua/sanction-person/8918/> (дата звернения: 14.07.2025)
46. Безруков Сергей Витальевич / Безруков Сергій Віталійович / Bezrukov Sergej Vitalevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bezrukov-sergej-vitalevich/> (дата звернения: 14.07.2025)
47. В санкционные списки Канады вошли Машков, Певцов и Канделаки. *Радио Свобода*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20221017202820/https://www.svoboda.org/a/sanktsionnye-spiski-kanady-voshli-mashkov-pevtsov-i-kandelaki/32088528.html> (дата звернения: 14.07.2025)
48. Бурляев Николай Петрович / Бурляєв Микола Петрович / Burlyaev Nikolaj Petrovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20170523202638/https://myrotvorets.center/criminal/burlyaev-nikolaj-petrovich/> (дата звернения: 14.07.2025)
49. Свыше 150 деятелей культуры поддержали президента и спецоперацию на Украине. *Regnum*. 2022. URL:

- <https://web.archive.org/web/20220310212851/https://regnum.ru/news/polit/3524646.html> (дата звернення: 14.07.2025)
50. Мон Адмираль. Исторического кинематографа у нас до сих пор нет. И не будет. *Агентство Политических Новостей*. 2008. URL: <https://web.archive.org/web/20140531104505/http://www.apn.ru/publications/article20857.htm> (дата звернення: 14.07.2025)
51. Судьба адмирала. *Вокруг света*. 2008. URL: <https://web.archive.org/web/20200112085230/http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/6343/> (дата звернення: 14.07.2025)
52. Российские мейджоры: «Мы довольны». Об итогах господдержки российского кино в 2011 году. *Искусство кино*. 2012. № 2. URL: <https://web.archive.org/web/20140601042359/http://kinoart.ru/archive/2012/02/rossijskie-mejdzhory-my-dovolny-ob-itogakh-gospodderzhki-rossijskogo-kino-v-2011-godu> (дата звернення: 14.07.2025)
53. Опубликовано письмо деятелей культуры в поддержку президента России. *Радио Свобода*. 2014. URL: <https://www.svoboda.org/a/25293649.html> (дата звернення: 15.07.2025)
54. Бортко Владимир Владимирович / Бортко Володимир Володимирович / Bortko Vladimir Vladimirovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bortko-vladymyr-vladymyrovych/> (дата звернення: 15.07.2025)
55. Кто из знаменитостей поддержал военную операцию на Украине? *Взгляд*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220307123703/https://vz.ru/question/2022/3/2/146626.html> (дата звернення: 15.07.2025)
56. Кальниченко О. А., Кальниченко Н. М. "Тарас Бульба" в українських шатах: переклад та формування національної свідомості. *Вісник ХНУ*. 2012. № 1002. С. 137-146. URL: <https://web.archive.org/web/20180428163551/http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/6275/2/Kalnichenko.pdf> (дата звернення: 15.07.2025)

57. Петренко Игорь Петрович / Петренко Ігор Петрович / Petrenko Igor Petrovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/petrenko-yhor-petrovych/> (дата звернення: 15.07.2025)
58. Вдовиченков Владимир Владимирович / Вдовиченков Володимир Володимирович / Vdovichenkov Vladimir Vladimirovich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/vdovichenkov-vladimir-vladimirovich/> (дата звернення: 15.07.2025)
59. Ильин Владимир Адольфович / Ільїн Володимир Адольфович / Ilin Vladimir Adolfovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/ilin-vladimir-adolfovich/> (дата звернення: 15.07.2025)
60. Російські діячі культури підтримали Путіна щодо Криму. *BBC News Україна*. 2014. URL: https://web.archive.org/web/20220305223924/https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/03/140312_russia_culture_crimea_rl (дата звернення: 15.07.2025)
61. Боярский Михаил Сергеевич / Боярський Михайло Сергійович / Boyarskij Mihail Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20220218233957/https://myrotvorets.center/criminal/boyarskij-mikhail-sergeevich/> (дата звернення: 15.07.2025)
62. "Обязут сыновей служить - пойдут!" Иван Краско отреагировал на новость о частичной мобилизации. *ProЗвезд*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20240517213013/https://prozvezd.info/show-biznes/20220923-obyazut-synovei-sluzit-poidut-ivan> (дата звернення: 15.07.2025)
63. Держкіно заборонило прокат фільмів "Мами-3" і "Тарас Бульба". *BBC News Україна*. 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2014/12/141222_she_russian_fिल्ми_ban (дата звернення: 15.07.2025)

64. Дмитро Ступка чесно сказав, чи шкодує про участь у пропагандистському фільмі. *24 канал*. 2024. URL: https://kino.24tv.ua/dmitro-stupka-pro-film-mi-maybutnogo-2-chomu-aktor-znyavsya-propagandistskiy_n2573578 (дата звернення: 16.07.2025)
65. Яглыч Владимир Владимирович / Яглич Володимир Володимирович / Yaglych Vladimir Vladimirovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/yaglych-vladimir-vladimirovich/> (дата звернення: 16.07.2025)
66. Барабаш Алексей Игоревич / Барабаш Олексій Ігоревич / Barabash Aleksey Igorevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/barabash-aleksei-yhorevych/> (дата звернення: 16.07.2025)
67. Климова Екатерина Александровна / Климова Катерина Олександрівна / Klimova Ekaterina Aleksandrovna. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/klymova-ekateryna-aleksandrovna-2/> (дата звернення: 16.07.2025)
68. Полухин Кирилл Алексеевич / Полухін Кирил Олексійович / Poluhin Kirill Alekseevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/polukhyn-kyryll-alekseevych/> (дата звернення: 16.07.2025)
69. Пропаганда в кіно. *Кіно-театр. ua*. 2012. URL: <https://web.archive.org/web/20131225124536/http://kino-teatr.ua/uk/news/article/propaganda-v-kino-4042.phtml> (дата звернення: 16.07.2025)
70. Стаття пропагандиста Тимофія Сергійцева “Що Росія має зробити з Україною”. *Музей Голодомору*. 2022. URL: <https://holodomormuseum.org.ua/propaganda/stattia-propahandysta-tymofiia-serhejtseva-shcho-rosiia-maie-zrobyty-z-ukrainoiu/> (дата звернення: 16.07.2025)

71. Парубий: фильм "Матч" - это пропаганда русского мира. *Обозреватель*. 2012. URL: <https://web.archive.org/web/20120511095713/http://obozrevatel.com/politics/74350-parubij-film-match-eto-propaganda-russkogo-mira.htm> (дата звернення: 16.07.2025)
72. Мадьянов Роман Сергеевич / Мадьянов Роман Сергійович / Madyanov Roman Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/madianov-roman-serheevych/> (дата звернення: 17.07.2025)
73. Михайлов Александр Яковлевич / Михайлов Олександр Якович / Mihajlov Aleksandr Yakovlevich. *Миротворець*. 2015. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/mykhailov-aleksandr-yakovlevych-4/> (дата звернення: 17.07.2025)
74. Шпица Екатерина Анатольевна / Шпица Катерина Анатоліївна / Shpitsa Ekaterina Anatolevna. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/shpica-ekaterina-anatolevna/> (дата звернення: 17.07.2025)
75. Крылов Михаил Евгеньевич / Крилов Михайло Євгенович / Krylov Mihail Evgenevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/krylov-mixail-evgenevich/> (дата звернення: 17.07.2025)
76. О проекте. Поддубный. Х/ф. *Россия 1*. 2014. URL: https://web.archive.org/web/20140711194700/http://russia.tv/brand/show/brand_id/58092# (дата звернення: 17.07.2025)
77. Михалков Никита Сергеевич / Михалков Микита Сергійович / Mihalkov Nikita Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/mikhalkov-nikita-sergeevich/> (дата звернення: 17.07.2025)
78. Держкіно відрегулює механізм видачі прокатних посвідчень на фільми російського виробництва. *Міністерство культури України*. 2014. URL:

<https://web.archive.org/web/20140801103002/http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/366750> (дата звернення: 17.07.2025)

79. РНБО запроваджує повний комплект санкцій проти Фукса і Фірташа. *Радіо Свобода*. 2021. URL: <https://web.archive.org/web/20210619204555/https://www.radiosvoboda.org/a/news-rnbo-firtash-fuks-sankciji/31315127.html> (дата звернення: 18.07.2025)
80. При Януковичі в Україні орудували агенти ФСБ і ГРУ Росії. *Українська правда*. 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/04/14/7022342/> (дата звернення: 18.07.2025)
81. Петрухин Алексей Алексеевич / Петрухін Олексій Олексійович / Petruhin Aleksej Alekseevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/petrukhin-aleksej-alekseevich/> (дата звернення: 18.07.2025)
82. Жижикін Ігорь Віталєвич / Жижикін Ігор Віталійович / Zhizhikin Igor Vitalevich. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/zhizhikin-igor-vitalevich/> (дата звернення: 18.07.2025)
83. Огурцов Алексей Николаевич / Огурцов Олексій Миколайович / Ogurtsov Aleksej Nikolaevich. *Миротворець*. 2016. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/ogurtsov-aleksej-nikolaevich/> (дата звернення: 18.07.2025)
84. Гущин Анатолий Александрович / Гущин Анатолій Олександрович / Gushhin Anatolij Aleksandrovich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/gushhin-anatolij-aleksandrovich/> (дата звернення: 18.07.2025)
85. Тактаров Олег Николаевич / Тактаров Олег Миколайович / Taktarov Oleg Nikolaevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/taktarov-oleg-nikolaevich/> (дата звернення: 18.07.2025)

86. Бычков Виктор Николаевич / Бичков Віктор Миколайович / Bychkov Viktor Nikolaevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bychkov-viktor-nikolaevich/> (дата звернення: 18.07.2025)
87. Чурина Анна Валерьевна / Чуріна Ганна Валеріївна / CHurina Anna Valerevna. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/churina-anna-valerevna/> (дата звернення: 18.07.2025)
88. Viy 3D. *Box Office Mojo by IMDbPro*. 2014. URL: <https://www.boxofficemojo.com/releasegroup/gr4185084421/> (дата звернення: 18.07.2025)
89. Андрей Рубанов. Письма Мокши. *Discred.Ru*. 2022. URL: <https://www.discred.ru/2022/07/04/andrej-rubanov-pisma-mokshi/> (дата звернення: 19.07.2025)
90. Съёмки фильма-биографии князя Владимира «Креститель» откладываются. *Известия*. 2015. URL: <https://web.archive.org/web/20170113152854/http://izvestia.ru/news/590734> (дата звернення: 19.07.2025)
91. В российском аналоге «Игры престолов» снимется Данила Козловский. *Lenta.ru*. 2014. URL: <https://web.archive.org/web/20161125073809/https://lenta.ru/news/2014/06/23/russiagame/> (дата звернення: 19.07.2025)
92. «Газпром-Медиа» после покупки «ПрофМедиа» получил убыток в 2 млрд руб. *РБК*. 2015. URL: https://www.rbc.ru/technology_and_media/21/04/2015/553640899a79475aa0188c7e (дата звернення: 19.07.2025)
93. "Фильмы хорошо идут, жаль только, что денег не собирают". Гендиректор "Дирекции кино" Анатолий Максимов о контенте, прокате и борьбе с пиратством. *Коммерсант.ru*. 2016. URL:

<https://web.archive.org/web/20180503041148/https://www.kommersant.ru/doc/3136781> (дата звернення: 19.07.2025)

94. Устюгов Александр Сергеевич / Устюгов Олександр Сергійович / Ustyugov Aleksandr Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/ustyugov-aleksandr-sergeevich/> (дата звернення: 19.07.2025)
95. Плетнёв Кирилл Владимирович / Плетньов Кирил Володимирович / Pletnyov Kirill Vladimirovich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/pletnyov-kirill-vladimirovich/> (дата звернення: 19.07.2025)
96. Козловский Данила Валерьевич / Козловський Данило Валерійович / Kozlovskij Danila Valerevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kozlovskij-danila-valerevich/> (дата звернення: 19.07.2025)
97. Бортич Александра Николаевна / Бортич Олександра Миколаївна / Bortich Aleksandra Nikolaevna. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bortich-aleksandra-nikolaevna/> (дата звернення: 19.07.2025)
98. Ходченкова Светлана Викторовна / Ходченкова Світлана Вікторівна / Hodchenkova Svetlana Viktorovna. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/khodchenkova-svetlana-viktorovna/> (дата звернення: 19.07.2025)
99. Бершауэр Ростислав Владимирович / Бершауер Ростіслав Володимирович / Bershauer Rostislav Vladimirovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bershauer-rostislav-vladimirovich/> (дата звернення: 19.07.2025)
100. Бабичев Вилен Виленович / Бабічев Вілен Віленович / Babichev Vilen Vilenovich. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/babichev-vilen-vilenovich/> (дата звернення: 19.07.2025)

101. Козак Николай Михайлович / Козак Микола Михайлович / Kozak Nikolaj Mihajlovich. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kozak-nikolaj-mikhajlovich/> (дата звернення: 19.07.2025)
102. Епифанцев Владимир Георгиевич / Єпифанцев Володимир Георгійович / Epifantsev Vladimir Georgievich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/epifancev-vladimir-georgievich/> (дата звернення: 19.07.2025)
103. Князь Владимир без галстука. На экраны кинотеатров вышел исторический блокбастер «Викинг». *Свободная пресса*. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20170112070021/http://svpressa.ru/culture/article/163639/> (дата звернення: 19.07.2025)
104. «Вікінг». Рецензія на фільм про князя-хрестителя. *Спільне*. 2017. URL: <https://commons.com.ua/uk/viking-recenziya-na-film/#uplink1> (дата звернення: 19.07.2025)
105. Викинг. Viking. *kinobusiness.com*. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20170428140231/http://www.kinobusiness.com/movies/viking/> (дата звернення: 19.07.2025)
106. Любимый актер Сергея Шойгу и его подруга Алеша. Кто профинансировал фильм «Крым», на что ушли эти деньги — и как картина рассказывает о событиях февраля 2014 года. *Meduza*. 2017. URL: <https://web.archive.org/web/20220209102228/https://meduza.io/feature/2017/10/03/lyubimyy-akter-sergeya-shoygu-i-ego-podrug-a-alesha> (дата звернення: 20.07.2025)
107. Заказано Шойгу, одобрено Путиным. Фильм «Крым»: в сентябре россияне ждет новое патриотическое кино. *ЗНАК*. 2017. URL: https://web.archive.org/web/20170821170608/https://www.znak.com/2017-08-09/film_krym_v_sentyabre_rossiyan_zhdet_novoe_patrioticheskoe_kino (дата звернення: 20.07.2025)

108. Брагин Владимир Евгеньевич / Брагін Володимир Євгенович / Bragin Vladimir Evgenevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bragin-vladimir-evgenevich/> (дата звернення: 20.07.2025)
109. Пиманов Алексей Викторович / Піманов Олексій Вікторович / Pimanov Aleksej Viktorovich. *Миротворець*. 2014. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/pimanov-aleksej-viktorovich/> (дата звернення: 20.07.2025)
110. Курцын Роман Дмитриевич / Курцин Роман Дмитрович / Kurtsyn Roman Dmitrievich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kurcyn-roman-dmitrievich/> (дата звернення: 20.07.2025)
111. Лапова Евгения Васильевна / Лапова Євгенія Василівна / Larova Evgeniya Vasilevna. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/lapova-evgeniya-vasilevna/> (дата звернення: 20.07.2025)
112. Крайнов Павел Евгеньевич / Крайнов Павло Євгенович / Krajnov Pavel Evgenevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/krajnov-pavel-evgenevich/> (дата звернення: 20.07.2025)
113. Комашко Алексей Александрович / Комашко Олексій Олександрович / Komashko Aleksej Aleksandrovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/komashko-aleksej-aleksandrovich/> (дата звернення: 20.07.2025)
114. Трубинер Павел Константинович / Трубінер Павло Костянтинівич / Trubiner Pavel Konstantinovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/trubiner-pavel-konstantinovich/> (дата звернення: 20.07.2025)
115. Щербаков Борис Васильевич / Щербаков Борис Васильович / Sherbakov Boris Vasilevich. *Миротворець*. 2017. URL:

- <https://myrotvorets.center/criminal/shherbakov-boris-vasilevich/> (дата звернення: 20.07.2025)
116. Латвия внесла в черный список 102 граждан России за поддержку войны в Украине. *Meduza*. 2022. URL: <https://web.archive.org/web/20220516115739/https://meduza.io/news/2022/05/13/latviya-vnesla-v-chernyy-spisok-102-grazhdan-rossii-za-podderzhku-voyny-v-ukraine> (дата звернення: 20.07.2025)
117. Шевченко Данила Борисович / Шевченко Данило Борисович / Shevchenko Danila Borisovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/shevchenko-danila-borisovich/> (дата звернення: 20.07.2025)
118. Зверев Никита Вячеславович / Зверєв Микита Вячеславович / Zverev Nikita Vyacheslavovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/zverev-nikita-vyacheslavovich/> (дата звернення: 20.07.2025)
119. Котельникова Елена Валерьевна / Котельникова Олена Валеріївна / Kotelnikova Elena Valerevna. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kotelnikova-elena-valerevna/> (дата звернення: 20.07.2025)
120. «Корсунський погром»: правда чи пропаганда? *StopFake.org*. 2020. URL: <https://www.stopfake.org/uk/korsunskij-pogrom-pravda-chi-propaganda/> (дата звернення: 20.07.2025)
121. Крым (2017). *ЕАИС*. 2017. URL: <https://ekinobilet.fond-kino.ru/films/detail/111002017/> (дата звернення: 20.07.2025)
122. На телеканале "Звезда" с большим успехом прошёл показ художественного фильма "Крым". *World Podium*. 2019. URL: <https://web.archive.org/web/20220209104235/https://worldpodium.ru/news/na-telekanale-zvezda-s-bolshim-uspehom-proshyol-pokaz-hudozhestvennogo-filma-krym> (дата звернення: 20.07.2025)

123. Висоцкий Никита Владимирович / Висоцький Микита Володимирович / Vysotskij Nikita Vladimirovich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/vysockij-nikita-vladimirovich/> (дата звернення: 21.07.2025)
124. Союз спасения. *ЕАИС*. 2019. URL: <https://web.archive.org/web/20191227195906/http://ekinobilet.fond-kino.ru/films/detail/111022019/> (дата звернення: 21.07.2025)
125. Колесников Иван Сергеевич / Колесніков Іван Сергійович / Kolesnikov Ivan Sergeevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kolesnikov-ivan-sergeevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
126. Горшков Антон Александрович / Горшков Антон Олександрович / Gorshkov Anton Aleksandrovich. *Миротворець*. 2023. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/gorshkov-anton-aleksandrovich/> (дата звернення: 21.07.2025)
127. Прилучный Павел Валерьевич / Прилучний Павло Валерійович / Priluchnyj Pavel Valerevich. *Миротворець*. 2020. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/priluchnyj-pavel-valerevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
128. Кищенко Виталий Эдуардович / Кищенко Віталій Едуардович / Kishhenko Vitalij Eduardovich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kishhenko-vitalij-eduardovich/> (дата звернення: 21.07.2025)
129. Домогаров Александр Юрьевич / Домогаров Олександр Юрійович / Domogarov Aleksandr Yurevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/domogarov-aleksandr-yurevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
130. Гуськов Алексей Геннадьевич / Гуськов Олексій Геннадійович / Guskov Aleksej Gennadevich. *Миротворець*. 2017. URL:

- <https://myrotvorets.center/criminal/guskov-aleksej-gennadevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
131. Лазарев Александр Александрович / Лазарев Олександр Олександрович / Lazarev Aleksandr Aleksandrovich. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/lazarev-aleksandr-aleksandrovich-3/> (дата звернення: 21.07.2025)
132. Елисеєв Михайл Анатольєвич / Єлісєєв Михайло Анатолійович / Eliseev Mihail Anatolevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/eliseev-mikhail-anatolevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
133. Зайцев Кирил Андреевич / Зайцев Кирил Андрійович / Zajtsev Kirill Andreevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/zajcev-kirill-andreevich/> (дата звернення: 21.07.2025)
134. Батурин Юрий Анатольевич / Батурін Юрій Анатолійович / Baturin Yuriy Anatolevich. *Миротворець*. 2025. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/baturyn-yuryi-anatolevych-2/> (дата звернення: 21.07.2025)
135. Путін – Бушу: "Україна – це не держава". *Українська правда*. 2008. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/07/3410762/> (дата звернення: 21.07.2025)
136. Union of Salvation (2019). *Box Office Mojo by IMDbPro*. 2019. URL: https://www.boxofficemojo.com/title/tt8769146/?ref=bo_gr_ti (дата звернення: 21.07.2025)
137. Т-34. *ЕАИС*. 2019. URL: <https://web.archive.org/web/20210521030244/https://ekinobilet.fond-kino.ru/films/detail/111024918/> (дата звернення: 23.07.2025)
138. Рубен Дишдишян спродюсує високобюджетну військову екшн-драму «Т-34». *ProfiCinema*. 2015. URL:

- <https://web.archive.org/web/20170625191754/http://www.proficinema.ru/news/detail.php?ID=186259> (дата звернення: 23.07.2025)
139. Петров Александр Андреевич / Петров Олександр Андрійович / Petrov Aleksandr Andreevich. *Миротворець*. 2019. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/petrov-aleksandr-andreevich-2/> (дата звернення: 23.07.2025)
140. Добронравов Виктор Федорович / Добронравов Віктор Федорович / Dobronravov Viktor Fedorovich. *Миротворець*. 2023. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/dobronravov-viktor-fedorovich/> (дата звернення: 23.07.2025)
141. Сопельник Артур Сергеевич / Сопельник Артур Сергійович / Sopelnik Artur Sergeevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/sopelnik-artur-sergeevich/> (дата звернення: 23.07.2025)
142. Вассербаум Михаил Борисович / Вассербаум Михайло Борисович / Vasserbaum Mihail Borisovich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/vasserbaum-mykhayl-borysovykh/> (дата звернення: 26.07.2025)
143. Бриус Максим Вячеславович / Бриус Максим Вячеславович / Brius Maksim Vyacheslavovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/brius-maksim-vyacheslavovich/> (дата звернення: 26.07.2025)
144. Измайлов Владимир / Измайлов Володимир / Izmajlov Vladimir. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/izmajlov-vladimir/> (дата звернення: 26.07.2025)
145. Бухаров Александр Сергеевич / Бухаров Олександр Сергійович / Buharov Aleksandr Sergeevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/bukharov-aleksandr-sergeevich/> (дата звернення: 26.07.2025)

146. Денисова Марина Викторовна / Денисова Марина Вікторівна / Denisova Marina Viktorovna. *Миротворець*. 2020. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/denisova-marina-viktorovna/> (дата звернення: 26.07.2025)
147. Дахненко Максим Аркадьевич / Дахненко Максим Аркадійович / Dahlenko Maksim Arkadevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/dakhnenko-maksim-arkadevich/> (дата звернення: 26.07.2025)
148. Терентьев Андрей Игоревич / Терентьев Андрій Ігорович / Terentev Andrej Igorevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/terentev-andrej-igorevich/> (дата звернення: 26.07.2025)
149. Кузьмин Евгений Вячеславович / Кузьмін Євген Вячеславович / Kuzmin Evgenij Vyacheslavovich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kuzmin-evgenij-vyacheslavovich/> (дата звернення: 26.07.2025)
150. Солоненко Александр Анатольевич / Солоненко Олександр Анатолійович / Solonenko Aleksandr Anatolevich. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/solonenko-aleksandr-anatolevich/> (дата звернення: 26.07.2025)
151. Терентьева Светлана / Терентьева Світлана / Terenteva Svetlana. *Миротворець*. 2021. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/terenteva-svetlana/> (дата звернення: 26.07.2025)
152. «А бабушку — топором». Виктор Матизен о пропагандистских приемах в фильме «Солнцепек». *The Insider*. 2021. URL: <https://web.archive.org/web/20210827164548/https://theins.ru/opinions/matiz/en/244459> (дата звернення: 26.07.2025)
153. «Это такая шиза концентрированная. Луганская резня бензопилой». На НТВ выйдет фильм про войну в Донбассе, за который заплатил Евгений Пригожин. Правда, съемки шли не в Донбассе, а в Евпатории. *Meduza*.

2021. URL:
https://web.archive.org/web/20210827164553mp_/https://meduza.io/feature/2021/08/12/eto-takaya-shiza-kontsentrirovannaya-luganskaya-reznya-benzopiloy (дата звернення: 26.07.2025)
154. 13 тисяч: офіційні дані ООН щодо загиблих у війні на Донбасі. *Радіо Свобода*. 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29792144.html> (дата звернення: 26.07.2025)
155. Роспропагандисти ненароком зізналися, що "8 років бомбардування Донбасу" – фейк. *УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/rospropagandisti-nenarokom-ziznalisya-shcho-8-rokiv-bombarduvannya-donbasu-feyk-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11929047.html> (дата звернення: 26.07.2025)
156. СБУ поіменно встановило вбивць українських десантників та льотчиків. *Мілітарний*. 2019. URL: <https://military.com/uk/news/sbu-poimenno-vstanovylo-vbyvch-ukrayinskyh-desantnykiv-ta-lotchykiv/> (дата звернення: 26.07.2025)
157. У Росії на чверть скоротилася аудиторія державних телеканалів – соціологи. *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosiya-tv-telegram/31999713.html> (дата звернення: 26.07.2025)
158. Дадунашвили Давид Заурович / Dadunashvili David Zaurovich. *Миротворець*. 2023. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/dadunashvili-david-zaurovich/> (дата звернення: 30.07.2025)
159. Волков Сергей Юрьевич / Волков Сергій Юрійович / Volkov Sergej Yurevich. *Миротворець*. 2018. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/volkov-sergej-yurevich-2/> (дата звернення: 30.07.2025)
160. Дьяченко Александр Станиславович / Дяченко Олександр Станіславович / Dyachenko Aleksandr Stanislavovich. *Миротворець*. 2019. URL:

- <https://myrotvorets.center/criminal/dyachenko-aleksandr-stanislavovich/> (дата звернення: 30.07.2025)
161. Бадалов Карэн Карлосович / Badalov Karen Karlosovich. *Миротворець*. 2023. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/badalov-karen-karlosovich/> (дата звернення: 30.07.2025)
162. "Это фильмы не для заработка с проката". Кинокритик Иван Филиппов объясняет, кто и почему делает кинопропаганду РФ о войне в Украине. *Настоящее время*. 2023. URL: <https://www.currenttime.tv/a/eto-filmy-ne-dlya-zarabotka-s-prokata-kinokritik-ivan-filippov-obyasnyayet-kto-i-pochem-delaet-kinopropagandu-rossii-o-voyne-v-ukraine/32547182.html> (дата звернення: 30.07.2025)
163. Фейк: Выпущенная по Краматорску «Точка-У» принадлежала ВСУ – это подтверждает ее серийный номер. *StopFake.org*. 2022. URL: <https://www.stopfake.org/ru/fejk-vypushhennaya-po-kramatorsku-tochka-u-prinadlezhala-vsu-eto-podtverzhdaet-ee-serijnyj-nomer/> (дата звернення: 30.07.2025)
164. Фальшивый «Свидетель». Почему главный Z-фильм года провалился в прокате. *The Insider*. 2023. URL: <https://web.archive.org/web/20230906015948/https://theins.ru/obshestvo/264741> (дата звернення: 30.07.2025)
165. Казанков Илья Андреевич / Казанков Ілля Андрійович / Kazankov Ilya Andreevich. *Миротворець*. 2017. URL: <https://myrotvorets.center/criminal/kazankov-ilya-andreevich/> (дата звернення: 07.08.2025)
166. Проханов. *Большая российская энциклопедия*. 2015. URL: <https://web.archive.org/web/20230103221838/https://bigenc.ru/literature/text/3169901> (дата звернення: 07.08.2025)
167. Горобченко Сергей Борисович / Горобченко Сергій Борисович / Gorobchenko Sergej Borisovich. *Миротворець*. 2018. URL:

- <https://myrotvorets.center/criminal/gorobchenko-sergej-borisovich/> (дата звернення: 07.08.2025)
168. Российское кино о войне с Украиной: образы, пропаганда, умалчивания. SOTA. 2024. URL: <https://web.archive.org/web/20240517122550/https://sotaproject.com/article/rossiiskoe-kino-o-voine-s-ukrainoi-obrazy-propaganda-umalchivaniia> (дата звернення: 07.08.2025)
169. Росія порушує Мінські угоди з першого дня їхнього підписання – посол Німеччини в ООН. УНІАН. 2019. URL: <https://www.unian.ua/politics/10556535-rosiya-porushuye-minski-ugodi-z-pershogo-dnya-jihnogo-pidpisannya-posol-nimechchini-v-onn.html> (дата звернення: 07.08.2025)
170. ОБСЄ оприлюднила звіт про воєнні злочини Росії проти українських військовополонених. Букви. 2025. URL: <https://bukvy.org/obsye-oprylyudnyla-zvit-pro-voyenni-zlochyny-rosiyi-proty-ukrayinskyh-viyskovopolonenyh/> (дата звернення: 28.09.2025)
171. Російськомовні українці заперечують утиски через їхню мову – соціопитування. ZN.UA. 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/rosijskomovni-ukrajintsi-zaperechujut-utiski-cherez-jikhnju-movu-sotsopituvannja.html> (дата звернення: 28.09.2025)
172. На телеканалі "Россия" – прем'єра военной драми "Позывной "Пассажир". Смотрим. 2024. URL: <https://web.archive.org/web/20240510102821/https://smotrim.ru/article/3943937> (дата звернення: 28.09.2025)
173. "Хороше" російське кіно: "не все так однозначно". Радіо Культура. 2023. URL: <https://ukr.radio/news.html?newsID=101339> (дата звернення: 01.10.2025)
174. Українці проти пропаганди Росії у фільмах і книжках. Радіо Свобода. 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26517199.html> (дата звернення: 03.10.2025)

175. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України. *Верховна Рада України*. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-19#Text> (дата звернення: 03.10.2025)
176. Українці перестали дивитись російські серіали і слухати російську музику, – опитування. *LB.ua*. 2022. URL: https://lb.ua/society/2022/08/24/527254_ukraintsi_perestali_divitis.html (дата звернення: 03.10.2025)
177. Кіна не буде? *Аналітичний Центр XIMERA*. 2022. URL: <https://ximera.com.ua/2022/07/kina-ne-bude/> (дата звернення: 05.10.2025)
178. How russian cinema dehumanized ukrainians and laid the ground for today's war crimes. *Ukraine World*. 2022. URL: <https://ukraineworld.org/en/articles/russian-aggression/how-russian-cinema-dehumanized-ukrainians> (дата звернення: 05.10.2025)
179. Протистояти Росії в інформаційній війні. *Ukrainer*. 2024. URL: <https://www.ukrainer.net/informatsiyna-viyna/> (дата звернення: 10.10.2025)
180. Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора. *Верховна Рада України*. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-IX#Text> (дата звернення: 10.10.2025)
181. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 19 с. URL: <http://mediaosvita.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf> (дата звернення: 11.10.2025)
182. Міжнародний досвід впровадження медіаграмотності для окремих цільових груп: можливості для України. *Національний інститут*

стратегічних досліджень. 2019. URL:
<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/mizhnarodniy-dosvid-vprovadzhennya-mediagramotnosti-dlya> (дата звернення: 11.10.2025)